

GOSPA Sinjska

GLASILO SVETIŠTA I ŽUPE GOSPE SINJSKE

GODIŠTE XLIX.

VELIKA GOSPA, 2022.

BROJ 2

Čudotvorna Gospe Sinjska,
moli za nas!

Sadržaj

Čudotvorna Gospa Sinjska – zaštitnica obitelji i čuvarica svoje djece.....	3	Dijamantni pir Mate i Danice Ajdukovića.....	25
Uznesenje Marije u nebo – naša nada u njezinoj proslavi	4	Proljetni susret djece.....	26
Nadbiskup Dražen Kutleša nadbiskup splitsko- makarski	6	Primljeno 49 mladih u FRAMU.....	26
Aktualni trenutak Katoličke crkve u BiH.....	7	Slavlje sv. krizme.....	27
Pismo biskupa Zagrebačke metropolije patrijarhu Porfiriju	10	Slavlje Prve svete pričesti.....	28
Dva stota rođendana.....	14	Hodočašće u Solin i Trogir.....	29

IZ ŽIVOTA SVETIŠTA I ŽUPE

Nova provincijska uprava i personalne promjene u Župi Gospe Sinjske i samostanskom okružju.....	19	Najvjernijoj Odvjetnici Hrvata - Gospi Sinjskoj	33
Križni put na Gradu.....	20	Zbor „Georgius“ Župe sv. Jurja Đurđevac hodočastio Gospi Sinjskoj.....	34
Slavlje Cvjetnice.....	21	„Pelješki most“ blagoslovljen i predan putnicima	36
Kvarantore	22	VIII. hodočašće hrvatske vojske i policije.....	36
Veliki četvrtak.....	22	Preselio se u nebesku domovinu fra Karlo Bašić	37
Veliki petak.....	23	Četverosmjerka 17x23 - Velika Gospa.....	38
Vazmeno bdjenje	24	Novo knjige.....	39
Slavlje Uskrsa	24		
Susret krizmanika.....	25		

Glasnik „Gospa Sinjska“, glasilo Svetišta i Župe Gospe Sinjske

Izdavač: Franjevački samostan Sinj

Fratarski prolaz 4, 21 230 Sinj

Tel. 021/707 010 - Fax: 021/ 707 020

www.gospa-sinjska.hr

e-mail: gospa.sinjska.svetiste@gmail.com, zupa.sinj@gmail.com

Glavni i odgovorni urednik: fra Marinko Vukman

Uredništvo: fra Marinko Vukman, fra Ante Čovo, fra Gabrijel Jurišić, fra Perica Maslač, fra Antonio Mravak, Nevenka Jenjić, Helena Balajić

Naslovna stranica: Uznesenje Marijino

Zadnja stranica: Zvonik Gospe Sinjske s hrvatskom trobojnicom

Foto: župni arhiv, Foto studio Ivan, fra Stipe Buljan, Petar Malbaša, AB foto

Naklada: 2000 komada.

Grafičko oblikovanje: Silvio Družević

Tisak: Jafra-print d.o.o., Solin

Žiro račun: Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja - Franjevački samostan Sinj
HR 0923400091110099301 - OTP banka

Čudotvorna Gospa Sinjska

– zaštitnica obitelji i čuvarica svoje djece

Svake godine neizmjenno mnoštvo hodočasnika dolazi pred sliku Čudotvorne Gospe Sinjske kako bi, iz vjere i ljubavi, snažno stalo pod Majčino krilo proseći zagovor i milost. Zagovor i milost dva su neprocjenjiva dara Majke Marije u kojima do kraja možemo čuti odjek Kristova vapaja s križa kada je svojem učeniku Ivanu, a na taj način i svakom od nas, ostavio Mariju za Majku. Marija nam je Majka a mi smo njezina djeca. Ona nam je zaštitnica i zagovornica a mi njeni sinovi i kćeri koji su svjesni istine o svojoj krhkosti, slabosti i nemogućnosti da do kraja živimo po Božjoj volji sve one uloge koje su nam namijenjene u našim životima. Zbog toga, osobito o Gospinim svetkovinama, hodimo k svojoj duhovnoj Majci, u njezina svetišta, pod njene skute i okriljene tražeći ništa drugo osim riječi zagovora i vapaja za milost. U ovim željama koje se pretakaju u molitvu dolazimo do istine o samima sebi: mi ne možemo bez Majke. I ne želimo bez Majke Marije ništa činiti jer je ona posrednica svih milosti: dobrote, mira, prosvjetljenja, radosti, zajedništva, zdravlja, jakosti, strpljenja, blagosti, poniznosti, milosrđa...

Draga braćo i sestre, štovatelji Čudotvorne Gospe Sinjske vjerujem da svaki vaš prohodani korak na hodočašću k Gospi u naše svetište ovdje u Sinju nosi sa sobom barem donekle obrise ovih istih želja: želimo u našu osobnu i obiteljsku ovozemaljsku svakodnevnicu unijeti nebeske dimenzije. A svetkovina Uznesenja Blažene Djevice Marije na Nebo – Velika Gospa upravo je slavlje koji povezuje zemlju i nebo, vremenito i vječno, križ i uskrsnuće, žalost i radost, tjeskobu inadu, Boga i čovjeka. Ovim danom završava Marijino ovozemaljsko hodočašće ali počinje njena nebeska uloga. Kao što je pratila svojeg Isusa Krista dok je prolazio zemljom čineći dobro od danas Ona, dušom i tijelom, prati nas dok hodimo ovim svijetom. I to zauvijek. Zbog

ove svetkovine imamo sigurnost da zauvijek imamo Majku kojoj možemo uputiti svoju molitvu, da imamo Majku koja nam je zaštitnica i zagovornica, čuvarica svoje djece i zaštitnica naših obitelji. Vjerujem da smo mi u Sinju, u čudesnoj obrani našeg grada negdje u svojim genima sačuvali zapisano ovo iskustvo i uvjerenje da ondje gdje Djevica Marija štiti i čuva, gdje se umiješa nebo, da sve izađe na dobro.

Drage obitelji Cetinske krajine i cijele domovine i inozemstva,

veliki broj molitava koje će se izgovoriti pred slikom Čudotvorne Gospe Sinjske odnositi će se upravo za obitelji! Blaženi kardinal Alojzije Stepinac na jednom je mjestu rekao da „nema zdravog naroda bez zdravih, snažnih i sretnih obitelji.“ Obitelj je temeljna stanica svakog društva, zajednica muškarca i žene u kojoj se rađa novost života i gdje se prima temeljna ljubav. Vjerujem da zbog ove neizmjerne važnosti obitelji Čudotvorna Gospa Sinjska svom Sinu osobito i usrdno iznosi vaše prošnje da vam obitelji sačuva u zajedništvu, miru i zdravlju. Gospa i Krist žele prebivati u našim obitelji i kroz njih pisati ovu ljudsku povijest crtama zajedništva i ljubavi. Na Devetom svjetskom susretu obitelji papa Franjo je rekao: „Božja se ljubav u našem svijetu utjelovila u obitelji, te po svjedočanstvu kršćanskih obitelji u svakom naraštaju ima moć probiti svaku zapreku kako bi pomirila svijet s Bogom te od nas učiniti ono što smo oduvijek bili određeni biti – jedna ljudska obitelj koja zajedno živi, u pravедnosti, u svetosti, u miru.“ Božja ljubav snažno je prisutna u ovom svijetu u nezamjenjivom otajstvu bračne ljubavi i obiteljskog zajedništva koje je danas itekako ugroženo i napadnuto. Zbog toga smo još više potrebni Majčine blizine kako bi mogli sačuvati svoje domove, djecu i bližnje.

No, osim ove želje da kao jedna vjernička obitelj dolazimo pred sliku Čudotvorne Gospe Sinjske po

zagovor i milost vjerujem da isto tako možemo doći i sa zahvalnošću zbog svega onog što nam je Majka isprosila. I to je ono najvrijednije što možemo od sebe kao djeca darovati Gospi o proslavi njezina Uznesenja na Nebo. Zahvalnost što nam je primjer u vjeri, preteča u hodočašćima, domaćica u svetištima, zaštitnica u nevoljama, tješiteljica u žalostima i Majka milosrđa u neizmjernim dobročinstvima. Neka nam doista ovi dani proslave Gospe Sinjske budu dani zahvalnosti, povjerenja, molitve i milosti.

Božjom providnošću ove godine, po prvi puta, zajedno sa svima vama dragi štovatelji Čudotvorne Gospe Sinjske proslavit ću Veliku Gospu kao gvardijan – čuvar svetišta Gospe Sinjske. Velika je to odgovornost koja me sigurno nadilazi. No, novoj ulozi bi htio pristupiti kao što je Blažena Djeвица Marija pristupila svojoj ulozi Majke Božje: poslušno i predano, veselo i poletno vjerujući da Bog daje dostatne milosti onima kojima po svom Duhu povjerava

odgovorne službe. Zbog toga, uvijek gledajući sliku Čudotvorne Gospe Sinjske, htio bi službu gvardijana živjeti onako kako je kao Majka Marija živjela na ovoj zemlji: ponizno i okupljajući. Katolička Crkva u svijetu u ovom trenutku prolazi kroz svoj Sinodalni hod. Želio bi da Gospino svetište u Sinju bude jedno mjesto u kojem ćemo svi zajedno, okupljeni oko Čudotvorne Gospe, zajedno hoditi i živjeti na veću slavu Božju. A na kraju možda ono što je i najvažnije. Znam da sam postao gvardijan – čuvar Gospina svetišta ali isto tako, još čvršće vjerujem, da je Gospa postala mojom još snažnijom čuvaricom. Gvardijan gvardijana! Čuvarica čuvara! Majka sina! I to je vjera koja me krijepi da u radosti i slobodi mogu vršiti službu koju mi je Crkva povjerila dok zajedno s vama slavim svetkovinu Čudotvorne Gospe Sinjske – Veliku Gospu!

fra Marinko Vukman,
gvardijan i upravitelj Svetišta Gospe Sinjske

Uznesenje Marije u nebo – naša nada u njezinoj proslavi

Svetkovina Velike Gospe u katoličkom svijetu spada u najveće blagdane, koji se na poseban način javno i svečano slave. Tome „ugodaju“ ne pridonose samo živa pobožnost, bogata narodna tradicija i društveno uređenje, nego prije svega vjerski sadržaj te marijanske svetkovine zbog kojega se razvilo tako bogato slavlje.

Na svetkovinu Velike Gospe slavimo Marijino uznesenje u nebesku slavu. Taj gotovo od ranih stoljeća među vjernicima prisutan sadržaj vjere papa Pio XII proglasio je obvezujućim za čitavu Crkvu 1950. godine: „Proglašavamo, objavljujemo i definiramo, da je Bogom objavljena dogma da je, Bezgrešna Bogorodica uvijek Djeвица Marija, završivši put zemaljskog života, bila tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu.“ Važno je istaknuti da papina izjava nema svrhu tek utvrditi jedan prošli događaj iz Marijina života; papa nas poziva da i danas pred sobom oživimo lik Marije Isusove Majke: da posvijestimo njezinu posebnu ulogu u djelu otkupljenja čovječanstva te da vidimo kako njezina nebeska sudbina otkriva konačni smisao našega

zemaljskog života. Promatrajući Mariju gledamo, zapravo, i same sebe, jer ono što je Marija u svojoj nezamjenjivoj posebnosti doživjela, Bog je obećao i svim ljudima. Tu misao možemo produbiti kroz nekoliko vidova:

1. Marijino slavno uznesenje u nebo zaokružuje njezin izvanredan život. – To je sadržaj zadnje od četiri dogme vjere koje se odnose na Mariju, a prethode joj sljedeće: da je Marija Majka Božja, da je vazda Djeвица i da je začeta bez posljedica istočnoga grijeha. Sve one zajedno izražavaju ono što vjerujemo o Mariji kao osobi, o njezinoj ulozi u povijesti spasenja i na kraju o njezinome slavnom svršetku kod Boga. Te dogme nam kazuju da je Marija imala izvanredan početak i izvanredan svršetak svoga zemaljskoga života, a sve to zbog svoje jedinstvene uloge u djelu otkupljenja. Marija je jedna od nas ljudi, ali je od Boga bila odabrana za poseban zadatak – da bude majka Sinu Božjemu preko koje će on doći u svijet. U tom smislu možemo reći da Marija kod Boga ima određene privilegije: kako je imala jedinstvenu ulogu i posebno dostojanstvo bogomajčinstva,

tako joj je darovano i posebno dovršenje njezina zemaljskog života.

2. *Marijino uznesenje u nebo proizlazi iz njezine posebne povezanosti s Isusom Kristom.* – Ponajprije valja razlikovati Isusovo uzašašće (lat. *ascensio*) u nebo i Marijino uznesenje u nebo (*assumptio*). Dok Isus sam svojom snagom, aktivno „uzlazi“ u nebo, dotle je Marija u pasivnome stanju – ona biva „uznesena“ u nebo. Dakle, ona ne uzlazi sama u prostor božanskoga života, nego otkupiteljskom snagom svoga Sina, ona je već sada uskrsnula i ima mjesto uz njega. Tako Marijino uznesenje u nebo dovodi do punine njezinu povezanost s Isusom Kristom, koju je čitav svoj zemaljski život ostvarivala: Marija nije samo Isusa rodila, ona ga je najvjernije slijedila i nasljedovala. Zbog svega toga, Marija je zaslugama i milošću svoga Sina potpuno otkupljena i ima već sada udjela u njegovu uskrsnom stanju. Pri tom, kao njegova majka i učenica, i u nebu Marija zadržava svoj najbližu povezanost s Isusom Kristom.

3. *Marija je u zajedništvu s Bogom.* – U povezanosti s Marijinom konačnom sudbinom, pod „neбом“ ne mislimo na kozmičko mjesto, puno oblaka i zvijezda. „Nebo“ ovdje ima duhovno-teološki smisao te je sinonim za samoga Boga. Po Mariji shvaćamo da je Bog nama ljudima dao „mjesta“ u vječnome životu sa sobom. Biti u nebu znači biti u potpunosti u zajedništvu s Bogom. Marija koja je već u nebu, podsjeća nas da smo stvoreni za Boga, da zemaljski život nije apsolutni vrhunac našega postojanja i da u zemaljskom životu ne možemo, koliko god to željeli, postići svoje konačno ispunjenje i zadovoljstvo. Marija nas uči, nadalje, da Boga stavimo na prvo mjesto i da ne apsolutiziramo ovaj život ni po dobrome niti po lošem.

4. *Čitav Marijin život i osobnost sačuvani su u nebu.* – Izraz „tijelo i duša“ označavaju čitavoga čovjeka u kojemu su povezane duhovna i tjelesna dimenzija. Marija pokazuje da u vječnom životu kod Boga nećemo biti kao neki duhovi odvojeni od svega tjelesnoga i zemaljskog, nego ćemo i dalje ostati konkretna ljudska bića koja su živjela u određenom prostoru i vremenu. Duhovna i tjelesna dimenzija u čovjeku su neodvojivo povezane i međusobno se prožimaju. Po Mariji spoznajemo da tijelo i zemaljski život nisu manje vrijedni od duhovnoga. Čitavo naše postojanje na zemlji, naše spoznaje i iskustva, naša djela i postignuća, naš razvoj i identitet biti će sačuvani kod Boga kao naša osobna i neizbrisiva povijest.

5. **Naš zemaljski život dovršuje se u nebeskome.** – Unatoč tome što ju je Bog izabrao i obdario

posebnim milostima, Marija je živjela običnim zemaljskim životom poput ostalih ljudi. Njezin život nije bio samo lijep i bezbrižan, nego je nosio sa sobom napor, patnju, nevolje, brigu, smrt. Marija nam pokazuje da naš zemaljski život ima svoje granice i da je smrt sastavni dio našeg postojanja. No, po Mariji vidimo da je Bog po svome Sinu nadvladao konačnu smrt i zagantirano nam vječni život. To se odnosi na naš osobni život kao i na čitavo čovječanstvo, koje stalno trpi od nepravdi, ratova, sukoba i razaranja. Marijina nebeska proslava učvršćuje u nama nadu da naš život ima budućnost unatoč sadašnjim nevoljama, jer Bog je u konačnici jači svakoga zla i smrti.

6. *Božja milost preobražava čovjeka.* – Kroz povijest čovječanstva stalno se pojavljuju pokušaji da čovjek stekne nadljudske, božanske moći i sposobnosti, da se izdigne iznad svojih zadanih stvorenjskih ograničenja i da sam postane bog. Počevši od prvoga čovjeka do danas, svi su ti pokušaji završavali u neuspjehu. Marija je primjer kako se do Boga dolazi na drugačiji način. Ona se otvara Božjemu pozivu, dopušta da je Bog ispuni svojom milošću, da po njoj i s njome djeluje. Marija se nije sama uspjela do Boga niti je postala drugi bog. Ona je i u nebu ostala ljudsko biće, ali preobraženo i najtješnje povezano s Bogom. Smisao našega životnog rasta nije praviti se božanstvom, nego postajati sve sličniji i bliži Bogu, a tako ćemo postajati i sve više čovjekom.

7. **Spasenje je više od postizanja savršenstva.** – Po Marijinu uznesenju u nebo vidimo da spasenje koje nam je Krist ostvario nije samo oslobođenje od zemaljske patnje, boli, siromaštva, nepravde i smrti. Nadalje, spasenje ne možemo ostvariti sami, kolike god pobožne vježbe i dobra djela vršili. Spasenje nije ni samo duhovni doživljaj i ushićenje, nego uključuje našu konkretnu tjelesnu dimenziju. K tome, spasenje nije ni u onome za čime suvremeni čovjek toliko teži: ono se ne ispunja u sve većem perfekcioniranju sebe, svojih fizičkih, misaonih i emotivnih sposobnosti, niti se ostvaruje u postizanju karijere ili u zadobivanju društvene moći. Spasenje koje nam je Krist obećao jest u jednoj takvoj punini koju čovjek može iskusiti samo u Bogu i kao dar od Boga. Tradicija je tu stvarnost opisivala kao potpuni mir, radost i blaženstvo u Bogu, kao gledanje Boga i konačno kao naše udioništvo u beskrajnoj Božjoj ljubavi. Marija nas učvršćuje u nadi da će Bog i nas uzeti u svoj nebeski život, ako mu se sasvim predamo i slijedimo ga u svakodnevici našega postojanja.

S. Valerija Kovač

Nadbiskup Dražen Kutleša nadbiskup splitsko-makarski

Činom papina prihvaćanja odreknuća od službe splitsko-makarskog nadbiskupa i metropolita zbog navršene kanonske dobi, od petka 13. svibnja 2022., mons. Marin Barišić postao je umirovljeni nadbiskup, a dosadašnji koadjutor mons. Dražen Kutleša postao je splitsko-makarski nadbiskup i metropolit te je preuzeo upravu Nadbiskupije, svečano je objavljeno u podne u splitskoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Dujma.

„Danas, na dan Gospe Fatimske, vam objavljujem da sam primio vijest iz Apostolske nuncijature da je sveti otac papa Franjo današnjim danom prihvatio moje odreknuće od službe splitsko-makarskog nadbiskupa i metropolita zbog napunjene kanonske dobi. To znači da je od ovoga trenutka mons. Dražen Kutleša, dosadašnji nadbiskup koadjutor *ipso facto* postao splitsko-makarski nadbiskup i metropolit sa svim pravima i dužnostima dijecezanskog biskupa. Dujmov nasljedniče, nadbiskupe Dražene čestitam i Bog Vas poživio!“, kazao je splitsko-makarski nadbiskup Marin Barišić uvodeći u svečanost te je simbolično predao biskupski pastirski štapić novom nadbiskupu. Predao mu je potom i druge biskupske insignije: biskupski prsni križ (nasljedni pektoral splitskih nadbiskupa kojega je prvi bio primio Kvirin Klemen Bonefačić kao dar krčkoga biskupa Mahnića) i nasljedni prsten. Istoga trenutka poslana je obavijest svim svećenicima, župama i samostanima u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji o toj papinoj odluci.

U svom govoru nadbiskup Marin prisjetio se je svoga životnoga puta od rodnih Vidonja, preko školskih dana u Metkoviću, sjemenišnih dana u Dubrovniku i Splitu, studentskih dana u Rimu, svećeničke službe koju je obnašao kao odgojitelj i profesor bogoslova te kao župnik na Spinutu, do biskupske službe koju je obnašao skoro 30 godina, od čega 22 godine kao mjesni ordinarij. U toj prigodi

zahvalio je dragom Bogu, obitelji, svojim predšasnicima nadbiskupima Frani Franiću i Anti Juriću, biskupima Splitske metropolije s kojima je surađivao, svim svojim suradnicima, ali i svima koji su se molili i mole se za njega. Uz zahvalu zatražio je oprostjenje ako je svojim mislima, riječima, djelima, propustima i postupcima koga povrijedio, dodavši da je osobno svima sve oprostio i zaboravio. Potom se obratio nadbiskupu

Kutleši obećavši mu svoje poštovanje i poslušnost te ujedno i molitve kao što su nadbiskupi Franić i Jurić molili za njega.

Potom se nazočnima obratio splitsko-makarski nadbiskup Dražen Kutleša. Posluživši se koncilskim izričajem naglasio je da u Splitsko-makarsku nadbiskupiju dolazi kao „otac kojega je poslao Otac obitelji da upravlja njegovom obitelji“. Imajući pred očima primjer Dobroga pastira, koji nije došao biti služen, nego služiti i položiti svoj život za svoje ovce, kazao je da dolazi prednjačiti u služenju i zajedno s narodom „izgrađivati zajedništvo, da po jedinstvu u ovoj Dujmovoju Crkvi sve bude u skladu i obiluje na slavu Božju.“ Nadbiskup Kutleša, koji je ujedno porečki i pulski apostolski upravitelj, na kraju svoga govora sve je preporučio nebeskoj zaštiti Gospe Fatimske, na čiji se blagdan objava dogodila, te je zazvao zagovor bl. Miroslava Bulešića, čiji dan rođenja se obilježava istog dana, kao i zagovor nebeskog zaštitnika sv. Dujma.

Splitsko-makarski nadbiskupi su nasljednici sv. Dujma, biskupa i mučenika, zaštitnika grada Splita i Splitsko-makarske nadbiskupije. Stoga je novi Dujmov nasljednik u pratnji umirovljenog nadbiskupa odao počast i pomolio se pred moćima sv. Dujma, a vjernici su predvođeni đakonom otpjevali *Pohvale svetom Dujmu* kojega su molili da štiti njihovu mjesnu Crkvu s njihovim nadbiskupom Draženom.

Izvor: HBK

Aktualni trenutak

Katoličke crkve u BiH

Predsjednik BK BiH i Vijeća HBK i BK BiH za hrvatsku inozemnu pastvu vrhbosanski nadbiskup i metropolit Tomo Vukšić održao je predavanje „Neke aktualnosti iz crkvenoga života u Bosni i Hercegovini“ na Petom hrvatskom iseljeničkom kongresu u petak 1. srpnja 2022. na Filozofskom fakultetu u Mostaru koje prenosimo u cijelosti.

nalazi između barem četiri vrlo prepoznatljive tendencije: održavanja statusa quo, federalizacije, unitarizma i secesionizma. Zato je u njoj iskreni dijalog između svih egzistencijalna potreba, sredstvo za izgradnju pravednoga mira, jačanje društvenoga sklada, ozdravljenje rana iz teške prošlosti te osnaživanje svijesti i vlastitoga poziva vjerskih zajednica da moraju biti moralna vertikalna društva.

Dijalog je jedini moralno prihvatljiv način traženja rješenja

Polazeći od činjenice da smo okupljeni na *hrvatskom iseljeničkom kongresu*, koji je želio u svom programu imati i okviran pogled na sadašnji trenutak Katoličke Crkve u Bosni i Hercegovini, u ovom prikazu bit će govora o nekim važnim aktualnim pitanjima za cijelo društvo, Katoličku Crkvu i hrvatski narod u Bosni i Hercegovini i potom o demografskom stanju katolika.

Uz napomenu da ovaj tekst nije iscrpna analiza teme, o kojoj je govor, nego sadrži samo sažete informacije za sudionike ovoga skupa, koje su u prošlosti većinom predstavljene i u dokumentima Biskupske konferencije, zahvaljujem organizatorima Petoga hrvatskog iseljeničkog kongresa za poziv, a vama svima unaprijed za strpljenje i zanimanje.

I.

Dijalog je egzistencijalna i moralna potreba i sredstvo za izgradnju pravednoga mira. BiH je već stoljećima, kao što je poznato, zemlja različitih naroda, kultura, civilizacija i religija. Kao takva, jednako dugo je složena i zamršena. Promatrana iz perspektive državne uprave, u posljednja dva stoljeća u njoj su se okušali skoro svi mogući oblici vlasti. Od feudalnoga teokratskog, preko monarhija i diktatura, do današnjeg oblika, koji je mnogo više provizorij negoli prava demokracija i uređeno društvo. A viđena iz kuta projekcija za budućnost, BiH se danas

Prema rezultatima posljednjega popisa stanovništva, u BiH živi samo oko 15% katolika. Istovremeno, pravoslavaca je oko 31%, a muslimana nešto preko 50%.

Iako je, u smislu materijalne obnove, vidljiv napredak u posljednjih dvadesetak godina, još uvijek postoji velika potreba liječenja psiholoških rana i dubokih trauma, nastalih za vrijeme posljednjega rata. Stoga se, kao apsolutan prioritet, nameće potreba uspostave legalnih, društvenih, političkih, kulturnih, vjerskih i gospodarskih pretpostavki radi izgradnje i uspostave pravednoga i trajnoga mira, utemeljenoga na dijalogu u punom poštivanju prava pojedinih osoba i konstitutivnih naroda. A radi postizanja te svrhe, potrebna je konkretna suradnja svih sastojnica društva, uključujući one vjerske.

Gledano iz katoličke perspektive, međureligijski dijalog je općekatolička misao i program, koji vrijedi za sve katolike u svijetu, a na licu mjesta on je egzistencijalna i moralna potreba naše svakodnevice, jer se radi o zemlji, koju nastavaju ljudi triju velikih vjerskih grupa. Nastavaju je i različiti narodi. U njoj su prisutne također razne kulture i civilizacije: srednjoeuropska kršćanska i mediteranska kršćanska, te bizantinsko pravoslavna i bizantinsko otomanska. Njihovi pripadnici, k tomu, tradicionalno žive zajedno u istim gradovima i selima i stoga su predodređeni za međusobnu suradnju i dijalog. I naravno da Katolička Crkva u BiH želi dijalog i suradnju sa svima radi općega dobra, mira, društvene sloge i pomirenja.

Katoličke, pravoslavne i muslimanske odgojne ustanove organiziraju konkretne oblike suradnje kao što su studijski susreti, master studij u službi upoznavanja i dijaloga, karitativna djelatnost, posjeti studenata i mladih, no poželjna bi bila aktivnija teološka i svaka druga suradnja, koja bi bila izvorno vjerska. Državna vlast je 2006. godine sa Svetom Stolicom potpisala Temeljni ugovor, a 2010. i Ugovor o dušobrižništvu vojnika i osnutku Vojnog ordinarijata. Njihova provedba još uvijek čeka, čak i na vrlo jednostavnim pitanjima kao što je ozakonjenje vjerskih blagdana. Skoro jednaka situacija je s ugovorom, koji je BiH potpisala sa Srpskom pravoslavnom Crkvom, a koji je vrlo sličan onom potpisanom sa Svetom Stolicom. No sličan ugovor s Islamskom zajednicom još uvijek nije potpisan i mi katolici bismo voljeli da se to riješi jer je to pitanje pravde, ravnopravnosti svih vjerskih zajednica i potrebe uređenja odnosa u društvu, ali i zato što se protivimo svakom obliku diskriminacije.

Neka vjerska prava često su pak samo djelomično poštovana, kao na primjer: sloboda vjere, autonomija vjerskih zajednica, poučavanje vjeronauka u svim odgojnim ustanovama, položaj i djelovanje karitativnih ustanova, dušobrižništvo zdravstva, zatvora, policije i vojnika, nejasna porezna politika glede neprofitnoga djelovanja crkvenih pravnih osoba, zdravstveno osiguranje vjerskih službenika, način dobivanja dozvola za gradnju vjerskih objekata itd. Druga prava su pak nerijetko onemogućena, kao što su: neka prava studenata i nastavnika u ustanovama u vlasništvu vjerskih zajednica, puna primjena državnoga zakona o slobodi vjere te ugovora koji su potpisani sa Svetom Stolicom i s drugim zajednicama, u nekim dijelovima zemlje nije riješeno zdravstveno osiguranje vjerskih službenika, a nije ni započeo proces radi donošenja zakona radi vraćanja dobara oduzetih za vrijeme komunističkoga režima itd.

II.

Procesi katoličkog i hrvatskog porasta i opadanja.

Prisutnost katolika i Hrvata u BiH, izražena u apsolutnim brojevima, prema suvremenim popisima stanovništva (prvi 1879.), bila je u porastu sve do 1971. godine, otkada je u opadanju. Međutim, porast broja drugih, istovremeno, bio je mnogo brži i veći, pa je prisutnost katolika, izražena u relativnim brojevima (postocima), prema službenim rezultatima svih popisa stanovništva, u neprekidnom opadanju još od 1931. godine. Naime, Hrvati su 1971. godine (popis prema narodnoj pripadnosti) doživjeli svoj novovjeki apsolutni maksimum (772.491), a godine 1931. (popis prema vjerskoj pripadnosti)

su doživjeli relativni maksimum od 24,01%, da bi godine 1991. (popis prema etničkoj pripadnosti) pali na 17,4%. A prema konačnim službenim rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, koje je objavila Agencija za statistiku (2016.), u BiH je 3.531.159 stanovnika.

Nakon što je u posljednjem ratu (1991.-1995.) stradalo, prognano i raseljeno vrlo mnogo ljudi, službeni rezultati posljednjega popisa stanovništva kažu da je u BiH 544.780 (15,43%) Hrvata, 1.086.733 Srba (30,78%) te 1.769.592 Bošnjaka (50,1%).

Prema istom popisu, u BiH je 1.790.454 muslimana, 536.333 katolika, 1.085.760 pravoslavaca, 10.816 agnostika, 27.853 ateista, nisu se izjasnili 32.700, ostalih 40.655 te nepoznate vjerske pripadnosti 6.588.

Međutim, broj katolika, koji je rezultat istoga popisa stanovništva (536.333), dosta je veći od broja katolika, kojim raspolažu nadležne ustanove Katoličke Crkve. Naime, prema izvještajima biskupskih ordinarijata, koji su prikupljeni od svih župnih ureda na području pojedinih biskupija, procjenjuje se da je u BiH na kraju 2021. godine bilo prisutno 344.639 katolika.

Nakon posljednjega rata sveukupno stanovništvo BiH, prema službenim podacima Agencije za statistiku, koji obuhvaćaju razdoblje od 1996. do 2021. godine, zahvatio je proces depopulacije, povećanja prosjeka starosti stanovništva, proces vrlo ubrzanoga smanjenja broja rođenih, povećanja broja umrlih i novo iseljavanje. To se odnosi na pripadnike svih etničkih i vjerskih grupa ali, zbog nedostatka odvojenih podataka za svaku grupu, nije moguće napraviti komparativan prikaz, koji bi nas sigurno zanimalo. Pa ipak, evo dva primjera.

Prvi: Da proces *denataliteta* pogađa sve grupe, dokazuje podatak da je 2021. godine cijela BiH (Bošnjaci, Srbi, Hrvati, ostali), prema službenim podacima, imala negativan priraštaj za -22.633, a katolici (Hrvati), prema crkvenim izvorima, iste godine su u tomu sudjelovali s -3.620. To znači da bi iste godine Bošnjaci, Srbi i ostali, uzeti svi zajedno, bili na -19.013.

Drugi primjer: Da bi se uočio problem *depopulacije* kao proces, dovoljno je podsjetiti da je, na razini cjelokupnoga stanovništva, BiH 1996. godine imala pozitivan priraštaj za čak 21.442, dok je 2007. godine prvi put imala negativan priraštaj koji je iznosio -1209. U međuvremenu je taj negativan priraštaj 2017. godine dosegao 7178 smrti više negoli rođenja, a prošle 2021. godine čak -22.633.

Kad se tomu dodaju podaci o *iseljavanju*, o kojima svake godine izvještavaju nadležne ustanove, onda stvar postaje još očitija. No, nije uvijek prisutna svijest, da proces iseljavanja treba promatrati

također u okviru sličnih događanja u okolnim zemljama, što je u izravnoj uzročnoj vezi i sa stanjem u zapadnim zemljama, koje svoje gubitke stanovništva nastoje nadoknaditi planskim useljavanjem.

Problem negativnoga priraštaja i novog iseljavanja katolika (Hrvata). Prema zbirnim podacima Biskupskih ordinarijata, prirodni priraštaj katolika u BiH 1996. godine bio je pozitivan za 1467. On se poslije toga svake godine smanjivao, ali je bio pozitivan sve do 2001. godine. Međutim, od 2002. godine do danas katolici u kontinuitetu imaju negativan priraštaj. Dapače, on se stalno produbljuje tako da je prirodni priraštaj katolika 2021. godine bio je čak -3620. Taj rezultat je zbroj odnosa broja krštenja i sprovoda u pojedinim biskupijama: Banja Luka -581, Sarajevo -2949, Mostar-Trebinje -90. A samo usporedbe radi, 1996. godine Banja Luka je s prirodnim priraštajem bila na samo -4, Sarajevo na pozitivnih +247, Trebinje na +96 a Mostar na čak +1128.

Novo iseljavanje je drugi veliki problem katolika. Prema crkvenim podacima, katolici su, nakon preživljene ratne tragedije i početnoga laganog povratka poslije rata, najbrojniji bili 2003. godine, kada ih je bilo 464.821. Otada njihov ukupan broj stalno opada, a posljednjih godina taj pad se ubrzava te je narastao na oko 14.000 godišnje. Prema istim crkvenim izvorima, na kraju 2021. godine katolika je 344.639, što je u razdoblju od dvadesetak godina gubitak od 120.182, odnosno oko 25,8%. A budući da se odseljavaju uglavnom mlađe osobe, dok su u fertilnim godinama, to već sada ima velike posljedice na prosječnu dob preostalih vjernika, a za budućnost najavljuje opasne posljedice glede nataliteta.

Prema izvorima Katoličke Crkve, danas je u BiH oko 345.000 katolika, a 1991. godine bilo ih je oko 760.000. To jest, tijekom posljednjih 30 godina *nestalo je više od polovice katolika a time i Hrvata*, odnosno oko 54,7%. Situacija je osobito teška u Republici Srpskoj gdje ih je 1991. godine bilo oko 220.000, a sada je samo oko 15.000 katolika, odnosno samo ih je 2,4% od ukupnoga broja stanovnika ovog entiteta. A u entitetu Federacije BiH, prema posljednjem popisu, Hrvata je 22,4%.

Nakon što je broj Hrvata i katolika u BiH krajem 20. stoljeća skoro prepolovljen zbog ratnih progona, raseljavanja i iseljavanja, *demografski pad katolika i Hrvata* u BiH u razdoblju poslije toga posljedica je istovremenoga djelovanja mnogih uzroka. Među njima najvažniji su: izostanak političke i materijalne podrške povratku prognanika i raseljenih; vrlo negativan prirodni priraštaj; novo iseljavanje; visoka stopa nezaposlenosti koja potiče iseljavanje u potrazi za poslom; nepoštivanje prava radnika; usporen gospodarski razvitak i frustracija ljudi; izostanak

brige i nesposobnost državnih vlasti za rješavanje demografskih i gospodarskih pitanja; politička i pravna nesigurnost; raširena korupcija i politički nepotizam; novo iseljavanje kao posljedica planova razvijenih zemalja da nadoknade vlastite demografske gubitke i dobiju radnu snagu; nedovoljna društvena i materijalna podrška ženama; sve veća kriza bračnoga morala i sekularizacija; kriza svijesti o vrijednosti života i roditeljskoj suradnji s Bogom stvoriteljem; odlazak mladih i visoka prosječna dob stanovnika kao razlog neplodnosti itd.

Hrvate frustrira nepravedna unutrašnja podjela države, čija je upravna struktura u oba entiteta na njihovu štetu, zatim neriješeno nacionalno pitanje te činjenica, da biračku volju pojedinca i naroda obezvrjeđuje izborni zakon. Taj zakon *Hrvatima* ni na jednoj razini, gdje su u manjini, ne osigurava mogućnost, *da sami sebi izaberu predstavnike*. A ni drugima to nije osigurano tamo gdje su u manjini. Time, na etičkoj razini, legitimitet kao kriterij društvenoga predstavljanja biva često spriječen i ne-etičnost legalizirana, a na psihološkoj razini pojedini birač i narod frustrirani. To jest, budući da *drugi nerijetko odlučuju tko će im biti predstavnik*, brojni Hrvati se osjećaju poniženi. Ta pojava ima za negativnu posljedicu i to, da se u nedogled odgađa unutarhrvatska demokratizacija i zdravi pluralizam, jer postoji potreba za zbijanjem redova. Uz to, majorizacija i opstrukcija, a ponekad i lažan samoproglašeni hrvatski identitet pojedinaca u državnoj upravi i diplomaciji, primjenjuju se na štetu dostojanstva i prava Hrvata, posebice kod donošenja važnih odluka i preuzimanja nekih služba.

III.

Sigurnost društva i jednakost svih pojedinaca i naroda. Traženje pravednoga rješenja za sve u BiH, a time i složenoga problema katolika i Hrvata, obveza je državne vlasti i međunarodne zajednice. Pri tomu, ponavljamo socijalni nauk Crkve: od sudbinske je važnosti, da se jača pravna država i da se državna vlast ozbiljno zauzme za *stvaranje ozračja sigurnosti* svake vrste. U okviru toga, posebice bi bilo korisno podizanje političke i pravne sigurnosti cijeloga društva i ustavno pravne jednakosti svih pojedinaca i naroda, koja će pogodovati *gospodarskom razvitku*, bez kojega je gotovo nemoguće zaustaviti iseljavanje, a ni podići natalitet. Od presudne bi koristi bilo, da se donese *državni plan demografske obnove* i omogućiti povratak onima koji to žele. Tomu bi doprinio i pravedan teritorijalni i upravni preustroj države u pravcu *reorganizacije cijele BiH* na način, kako je to nekada davno učinjeno u npr. Švicarskoj i otvaranje

postupka njezina priključenja Europskoj uniji. Na lokalnoj razini, Hrvati stalno trebaju osnaživati i njegovati svoje *ustanove nacionalne kulture i znanosti* i biti u dijalogu i suradnji sa svim drugim sličnim ustanovama, a od velike koristi bilo bi također *definiranje osnovnih interesa naroda*, koje bi sve hrvatske snage promovirale i zastupale kroz demokratizaciju djelovanja stranaka, kroz prestanak međusobnog optuživanja i isključivosti i kroz održavanje dobrih veza s Hrvatskom i svjetskim centrima moći.

Usporedno s time, na području crkvenoga djelovanja znademo da je hrvatski narod, o kojemu je ovdje govor, uz rijetke i drage iznimke, kao što je na primjer zajednica ukrajinskih grkokatolika, jedina živa Katolička Crkva u BiH. To jest, ako ima Hrvata, ima i Katoličke Crkve. A kao sadašnji predstavnici te žive Crkve i njezinih ustanova, zahvalni smo svima koji su ovoga svjesni, jer ta svijest je pretpostavka za svaki drugi oblik stvarne solidarnosti. Ta naša zahvalnost je dug prema brojnim osobama i ustanovama koje pomažu, a naša je obveza, radi božanskoga prava Crkve da bude po svemu svijetu, jačanje njezina kredibiliteta i unutrašnjega jedinstva te doprinositi uspostavi pravednoga društva i poštenih rješenja za sve ljude. U tom smislu za Katoličku Crkvu, na lokalnoj razini, bila bi vrlo važna provedba *Temeljnog ugovora sa Svetom Stolicom*, koji je potpisan još 2006. godine, kao i onoga u vezi Vojnog ordinarijata (2010.), te Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica (2004.). Međutim, u ovom času nema naznaka da

državna vlast to namjerava učiniti. I možda upravo primjer ignoriranja i neprovođenja vlastitoga Zakona i tih dvaju međunarodnih ugovora ponajbolje oslikava kakav je stvarni odnos vlasti prema katolicima i njihovoj Crkvi.

U nastojanju oko općega dobra u BiH i budućnosti naše Crkve i Naroda na tom području, zahvalni smo za svaki oblik solidarnosti, jer pomaže *katolicima koji su ovdje*. Na njih treba biti stavljen naglasak sveukupne brige, jer oni su dokaz da Crkve ima u BiH i garancija da će je biti. Njima na vrlo konkretan način pomažu brojni dobri ljudi i dobrotvorne ustanove, ponajviše crkvene. I kamo sreće da to možemo kazati također za međunarodnu zajednicu koja je, prema nekim izvorima, katolicima povratnicima dodijelila samo oko tri posto od ukupne pomoći koju je radi povratka unijela u BiH.

Državna vlast u Republici Hrvatskoj svake godine daruje ne mala sredstva pomoći Hrvatima u BiH, na čemu smo vrlo zahvalni. I nadamo se da se ne će umoriti u vršenju dobrote. No neka mi bude dopušteno, uz iskrenu i veliku zahvalnost, izreći i osobnu želju koju, vjerujem, dijele i mnogi drugi: Neka se mnogo više tih darovanih sredstava ulaže u stvaranje radnih mjesta i gospodarski razvitak, jer samo to će zadržati naše ljude.

Mons. Tomo Vukšić,
nadbiskup vrhbosanski

Izvor: IKA

Pismo biskupa Zagrebačke metropolije patrijarhu Porfiriju

Biskupi Zagrebačke crkvene pokrajine uputili su na blagdan sv. Jakova, 25. srpnja 2022. otvoreno pismo patrijarhu Srpske pravoslavne Crkve gospodinu Porfiriju o neistinama glede djece u ratnim prihvatilištima u Jastrebarskom i Sisku.

Vaša Svetosti!

1. Kada je na mrežnim stranicama „Gornjokarlovačke eparhije“ objavljena „Molba Svetom Arhijerejskom Sinodu“ (s nadnevkom od 15. svibnja 2021.) da se „Komisiji Svetoga Arhijerejskog Sabora za

kononizaciju novih svetih“ dostavi prijedlog „da se uvrsti praznik Svetih novomučenika – mladenaca Jastrebarskih, koji bi ušli u Heortologion i Kalendar svetih“, pročitali smo tu „Molbu“ i posebno njoj priložene materijale te ostali uvelike iznenađeni, ali

još uvijek misleći da brojne ondje iznesene neistine ne mogu biti temelj da Arhijerejski sabor pristupi predloženom činu.

Ipak, iz priopćenja „Svetoga arhijerejskog sabora Srpske pravoslavne Crkve“ od 23. svibnja 2022. godine doznali smo da su na svom redovitom zasjedanju, održanu u Srijemskim Karlovcima i Beogradu od 15. do 21. svibnja 2022., saborski oci pribrojili svecima, među ostalim, i „svetu djecu mučenike, jastrebarske i sisačke, s datumom spomena 13. srpnja/26. kolovoza“.

Zbog toga smo se osjetili i pozvanima i dužnima napisati ovo pismo, s dubokim poštovanjem prema patnjama ljudi koji su u svojoj najranijoj životnoj dobi morali trpjeti posljedice okrutnosti ratnih zbivanja.

Nitko nema pravo previdjeti bol te djece koja su bila osamljena, bilo zbog gubitka roditelja, bilo zbog napuštenosti, ostajući primorana živjeti kao siročad. Jednako tako nitko nema pravo previdjeti ili obescijeniti požrtvovnost ljudi koji su se brinuli za njih, boreći se za njihov život i zdravlje do krajnjih granica svojih mogućnosti, iskazujući im ljudskost uz nemala odricanja i prihvaćajući ih u svoje živote, domove i obitelji. Nitko nema pravo ni danas povrijediti njihovo dostojanstvo ili istinu o njihovom životnom putu, pa i stradanjima. Konačno, nitko nema pravo prekriti, svojim uskim interesima ili pokušajima, da se tragedija djece iskoristi kao sredstvo za neke ciljeve koji su daleko od bilo kakve sućuti prema djeci i zauzetosti za pravdu.

S jedne strane, dakle, znamo da ne smijemo šutjeti o istini i da trebamo dati glas svima kojima je glas oduzet ili se dovoljno ne čuje, a s druge strane nam je žao što uopće moramo istupati na ovaj način. Istodobno smo sigurni da će svaki dobronamjeren čovjek, otvoren istini, prepoznati našu iskrenu nakanu težnje za dobrom.

2. Budući da nam nisu dostupna obrazloženja te odluke, iz kojih bismo mogli razaznati na čemu se sve temelji „pribrajanje svecima“ djece koja su se tijekom Drugoga svjetskoga rata nalazila u dječjim prihvatilištima u Jastrebarskom i Sisku, ostaje nam zaključak da se očito dio odgovora na to pitanje može pronaći ponajprije u samoj „Molbi“ za kanonizaciju i u spomenutim materijalima koji su joj priloženi.

Tako episkop gornjokarlovački gospodin Gerasim u svojoj „Molbi“ piše da Eparhija gornjokarlovačka duže vrijeme radi na prikupljanju podataka, ali iznosi i tvrdnju sa zaključkom da se radilo „o strašnim i nezapamćenim mučenjima nedužne dece u logoru

Jastrebarski (sic!) koji je bio formiran za vreme Drugog svetskog rata“.

Osim toga, piše da je „logor bio pod upravom časnih sestara kongregacije Svetog Vinka Paulskog“ te je time izravno odgovornost za umiranje (jasno okvalificirano kao usmrćivanje) djece pripisana i redovnicama. U „Molbi“ se rabi sintagma „priložena svedočanstva i istorijske činjenice“, premda je razvidno da ta svjedočenja, s gledišta vjerodostojnosti, nemaju gotovo nikakvu vrijednost, a ono što se naziva „povijesnim činjenicama“ s njima su zapravo u dubokom neskladu.

Spominju se arhivski dokumenti i brojne znanstvene studije znamenitih povjesničara koje navodno potkrepljuju tvrdnju da su ta djeca stradala „samo zato što su Pravoslavne vere“, premda nisu navedene naznake na koje se dokumente, znanstvene radove i povjesničare to odnosi.

3. U prilogima „Molbi“, u kojima su sadržana lako osporiva svjedočanstva i prikazi rada prihvatilišta, na četrdesetak se mjesta spominju časne sestre. Ne ulazeći u iznesene nepreciznosti o tome kojoj su redovničkoj zajednici određene sestre pripadale ni u netočnosti navođenja njihovih imena, upadno je da za njih nema lijepih riječi, nego su klevetnički prikazane kao beščutne i sebične, štoviše – kao osobe koje su djeci uskraćivale skrb glede hrane, odjeće, obuće, posteljine; mučile ih ispitivanjima, šibale i tukle, tjerale pjevati ustaške pjesme, sudjelovale u ubojstvima, pa čak i ubijale djecu te ih mrtvu gurale u pretrpane mrtvačke sanduke.

Takve se klevete odnose poglavito na sestru Pulheriju (Barta), ravnateljicu prihvatilišta u Jastrebarskom, sestru Božimiru Hoić, sestru Graciozu (Ivanšek) te na sestre navođene imenima Bernardeta i Laurencija. Spomenute su i neke druge sestre kojima, kako piše, „prezimana nisu poznata“. Tako se spominje s. Valdemara (vjerojatno s. Aldemara Koščak), zatim Vinfrid, odnosno s. Vinfrida Šušak, s. Viktorija, prezimana Kukenberger, te sestre s navodnim imenima: Florijana, Arcosa, Gaudencije (sic!).

Svakako treba imati na umu da je riječ o obrazovanim osobama koje su posvetile svoj život Bogu i ljudima u potrebi (što je karizma sestara milosrdnica), koje su došle u radno i životno iscrpljujuće uvjete te su, usprkos tomu, s ljubavlju i poštovanjem časno vršile djelo kršćanske ljubavi.

Na nekoliko je mjesta u popratnim materijalima spomenut i nadbiskup Alojzije Stepinac, i to s tendencioznim opisima i negativnim prizvucima u tumačenjima, kao da je i on bio sudionik nekih zlodjela koja su, navodno, počinjena u tim prihvatilištima.

Prije četrdeset i sedam godina nadbiskup Franjo Kuharić (27. rujna 1975., u crkvi sestara milosrdnica u Zagrebu) osvrnuo se na teške optužbe i opovrgnuo klevete koje su se tada, očito intenzivnije, isticale u javnosti protiv časnih sestara koje su djelovale u prihvatilištima djece u Jastrebarskom. On ističe činjenicu da, nakon rata, nijedna časna sestra nije pozvana na sud niti suđena zbog svoga djelovanja. Štoviše, tada su – kad je nadbiskup o tome govorio – neke još bile žive i primale mirovinu za taj svoj rad u službi. Da su učinile to što im se i danas želi pripisati, sigurno bi se s njima drukčije postupalo. Njima je dana mogućnost da i nakon rata djeluju u tom prihvatilištu, uz uvjet da ne nose redovničku odjeću, na što one nisu pristale. Nadbiskup Kuharić napominje da su djeci liječničku skrb pružali liječnici koji su bili „poznati po svom uvjerenju, među kojima je bio i Židov i Srbin“.

Smatramo potrebnim, dužim navodom, iznijeti njegove riječi od prije gotovo pedeset godina: „Na izrečene klevete mogli bismo šutjeti. Ali kad se radi o neistinama koje odjekuju daleko i dugo, onda moramo slijediti Isusov primjer kad je vojniku koji ga je udario rekao: *Ako sam krivo rekao, dokaži da je krivo! Ako li pravo, zašto me udaraš* (Iv 18, 23).“ Nadbiskup Kuharić nadalje kaže: „U Jastrebarskom se kani trajno skupljati u budućnosti mladež iz svih republika. Svake godine imala bi im se ponavljati ista priča o zločinima časnih sestara. [...] Svake godine nove i nove generacije mladih morale bi biti otrovane mržnjom na tom grobu. Pitamo se: prema kome? Prema časnim sestrama. Ali ne samo prema njima! Ta mržnja bi se iz tih mladih srdaca nužno širila i na Katoličku Crkvu! [...] Mi gledamo opasnost da bi se takvim tvrdnjama mogla u mladim dušama raspaljivati i nacionalna mržnja. [...] Ovo nisam rekao zato da bilo prema kome probudim bilo kakvu mržnju. Mržnja je prokletstvo, nju treba gasiti. Rekao sam to zato da se takve klevete više ne bi ponavljale i da bi tako bilo manje mržnje, više istine, više pravednosti i više ljubavi“ (Glas Koncila od 12. listopada 1975., br. 21, str. 3).

4. Gledajući cjelinu tadašnjih događanja, posebno je bolno danas vidjeti produžavanje ideološke propagande iz vremena jugoslavenskoga komunističkoga totalitarizma po kojoj su liječnici, medicinsko osoblje, a ponajviše časne sestre, kao i mnogi dobročinitelji i udomitelji koji su ulagali svoje snage i znanje, koji su se žrtvovali u spašavanju djece u prihvatilištima u Sisku i Jastrebarskom, prikazani kao najgori zločinci. Naime, ako su ta djeca proglašena mučenicima, moraju postojati i mučitelji, a iz priloženoga se podrazumijeva da su to upravo navedeni

ljudi koji su istinski zaslužni da je mnogo zbrinute djece u iznimno teškim okolnostima preživjelo.

Umjesto da se ističu njihova djela milosrđa, ponegdje s oznakama istinske svetosti, i da im budemo zahvalni za njihove primjere, na njihova se imena i djela ponovno stavlja teret monstruoznih optužaba i krivnje.

Poznato je da su djeca, koja su 1942. smještena u prihvatilišta, bila napuštena siročad, gotovo gola, izglednjela i oboljela od zaraznih bolesti te im je u takvom teškom stanju pružena medicinska i svaka druga pomoć koja je bila moguća u tim ratnim neprilikama.

Trebalo bi biti samo po sebi razumljivo da podatke o velikoj smrtnosti djece treba smjestiti u kontekst ondašnje smrtnosti općenito i u konkretne uvjete.

S jedne strane, postoje divna svjedočanstva o velikoj brizi i zauzetosti žitelja Hrvatske, a osobito katolikâ, koji su hranili tu djecu i koji su udomili na tisuće ratne siročadi pokazujući tako veliku kršćansku ljubav prema onima koji su bili u potrebi. S druge strane – uz sva nastojanja usmjerena da se dokaže suprotno – ne postoje ni dokumenti ni iskazi na suđenjima poslije Drugoga svjetskoga rata da je i jedno to dijete siročče bilo ubijeno ili mučeno. Uistinu, nije li čudno da ni jednoj od časnih sestara, koje su navodno počinile zastrašujuće zločine, nije nađena nikakva krivnja niti je koja suđena i osuđena u poslijeratnim procesima, za koje znamo kakvom su „objektivnošću i pravdom“ vođeni? Zanimljivo je i to da se ne spominju postupci partizana i njihova djelovanja, zbog kojih su djeca trpjela, kako prije dolaska u prihvatilišta tako i tijekom njihova boravka u prihvatilištu i nakon rata. Istinski bi doprinos bio osvijetliti sve vidike preživljavanja i života stradalnika, kao i uloge ustanova i pojedinaca tijekom Drugoga svjetskoga rata i nakon njega.

Katolička Crkva, na čelu s nadbiskupom Alojzijem Stepincem, učinila je – osobito djelovanjem „Karitasa Zagrebačke nadbiskupije“ – uzorna djela ljubavi prema bližnjima brinući se za tu djecu, pri čemu su požrtvovnost za djecu u Jastrebarskom i Sisku očitovali osobito katolički svećenici i posebno časne sestre, tako da su se neke – njegujući bolesne – zarazile, a jedna je od njih zbog toga i umrla.

5. Iako smo sigurni da Vam je poznato mnogo vrijednih znanstvenih radova i priloga, u kojima se – metodom povijesnih znanosti – pokušava doprijeti do što točnijih podataka te do još pojedinosti o zbrinjavanju tzv. „kozaračke djece“ i o prihvatilištima u Sisku i Jastrebarskom, navodimo barem nekoliko doprinosa s pomoću kojih se o tome može

lako razlučiti istina od neistine, što veća objektivnost od zlonamjernih pamfleta.

Ponajprije bi trebalo uzeti u ruke prešućivan te zbog toga još neobjavljen (ali dostupan) rukopis Narcise Lengel-Krizman Spašavanje djece. Vrijednost je u tome što je autorica povjesničarka komunističke i projugoslavenske provenijencije te njezino pisanje može dodatno pomoći pri rasuđivanju koje bježi od pristranosti i uzima u obzir različitost izvora.

Gledajući objavljene priloge unatrag trideset i pet godina, vrijedno je pročitati što piše Slovenac, katolički svećenik, lazarist Stanko Žakelj, a što je objavljeno u tjedniku Glasu Koncila (u brojevima 7 – 13) od 15. veljače do 29. ožujka 1987.

Nadalje, svakako se ne bi smjelo zanemariti djelo Ćirila Petešića Dječji dom Jastrebarsko, Zagreb, 1990. U njemu se, među ostalim, mogu naći dragocjena očitovanja i svjedočanstva dr. Branka Dragišića, liječnika u prihvatilištu, pedijatra, profesora Medicinskoga fakulteta u Zagrebu, sina pravoslavnoga svećenika.

Sigurno da puno svjetla dolazi i iz Dnevnika Diane Budisavljević, Zagreb, 2003., kao i iz djela Nataše Mataušić, Diana Budisavljević, prešućena heroina Drugog svjetskog rata, Zagreb, 2020.

Juraj Batelja u svom je knjiškom prikazu: Blaženi Alojzije Stepinac i grad Jastrebarsko, Zagreb, 2008. (u III. dijelu: Blaženi Alojzije Stepinac u Domu ratne siročadi u Jastrebarskom, str. 69 – 120) sažeto iznio dostatne podatke za uvid u razna pitanja povezana s prihvatilištima, s naglaskom na djelovanju nadbiskupa Stepinca.

Posebnu pozornost zavrjeđuje prošle godine objavljen rad: Igor Vukić – Ilija Kuzman, Neke spoznaje o zbrinjavanju i zdravstvenoj skrbi djece s Kozare u prihvatilištima 1942. godine, u: PILAR – Časopis za društvene i humanističke studije, 16 (2021.) br. 31, str. 67 – 102. U njemu je znakovito ono što o medicinskom aspektu liječenja i skrbi u prihvatilištima u Sisku i Jastrebarskom te u domovima u Zagrebu, u obliku raščlambe, objašnjenja i zaključaka piše prof. emerit. Ilija Kuzman, specijalist infektolog s Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Akademije medicinskih znanosti Hrvatske.

Dakle, smatramo da sadržaj i tih nekoliko naznačenih prinosa pokazuje da je dovoljno toga prikupljeno, objavljeno i dostupno te nas poziva da otvorena uma i srca u nečem što je prozvano zločinom i mučenjem vidimo iznimnu skrb, brigu i posvećenost spašavanju djece.

6. Zbog svega toga ostajemo u nevjerici i u tuži jer imamo dojam da je „Sveti arhijerejski sabor SPC-a“ u ovom pitanju očito prihvatio retoriku i komunističku

propagandu koja je prepuna neistine i manipulacija kojima se nedužnima pokušava podmetnuti krivnja za navodna mučenja i ubijanja djece koja su u tisućama, upravo ljubavlju i brigom hrvatskih katolika, spašena od smrti i preživjela teške ratne prilike.

Uz nevjericu i žalost, bez ikakve namjere zadiranja u kriterije za kanonizaciju drugih Crkava, izražavamo svoju duboku zabrinutost ako se odluka temelji na neistinitim činjenicama. Naime, takvi čini mogu ozbiljno narušavati međusobno razumijevanje i zajedničko služenje Istini između Zagrebačke crkvene pokrajine i čelništva Srpske pravoslavne Crkve. Duboko žalimo za umrlom djecom, a ta se bol povećava kada se njihova stradanja pokušavaju iskoristiti na najgrublji način.

Smatramo neizostavnim, a na tu nakanu i molimo, da se glede nedostatno osvjetljenih tema iz prošlosti odnosa Hrvata i Srba, katolikâ i pravoslavnih, odbaci svaka kušnja preuzimanja i produžavanja neistine promicanih u komunizmu, kao i njihovo prilagođavanje nekim sadašnjim ideološkim i političkim ciljevima koji su suprotni Kristovu evanđelju i širenju nebeskoga kraljevstva.

Ako se višesložnim pitanjima zbrinjavanja djece u prihvatilištima u Jastrebarskom i Sisku pristupa nekritički, bez utemeljenja na povijesnim činjenicama i istini, posredno se vrijeđa dostojanstvo ponajprije žrtava, ali i onih koji su poniženi, zbog toga što su – što je posve apsurdno – činili dobra djela. Iznese klevete daju rasti stablu koje može uroditi samo zlim plodovima sve većega udaljavanja između katoličkih i pravoslavnih vjernika, umjesto pročišćavanja i približavanja snagom Božjega Duha, Duha istine kojega je nebeski Otac, po našem Spasitelju, darovao svojoj Crkvi.

Moleći Gospodina da nas čuva u ljubavi, puni nade da pišemo srcu otvorenomu Istini, u Gospodinu Vas pozdravljamo.

Kardinal Josip Bozanić, nadbiskup metropolit zagrebački, v. r.

Vlado Košić, biskup sisački, v. r.

Vjekoslav Huzjak, biskup bjelovarsko-križevački, v. r.

Bože Radoš, biskup varaždinski, v. r.

Milan Stipić, vladika križevački, v. r.

Ivan Šaško, pomoćni biskup zagrebački, v. r. i

Mijo Gorski, pomoćni biskup zagrebački, v. r.

Zagreb, 25. srpnja 2022., na blagdan sv. Jakova, apostola

IKA, 25. VII. 2022.

Dva stota rođendana

(1922.-2022.)

Uvodne napomene

Prije stotinu godina rođeno je na tisuće i tisuće djece, kao što se to događa i svake godine. Svaki novi život, svako novorođeno dijete radost je i bogatstvo ne samo njegovim roditeljima i rodbini, narodu kojemu dijete pripada, nego i sveukupnom čovječanstvu, tj. velikoj Božjoj obitelji na ovom svijetu. Svaki novi život je jedinstveni i neponovljivi Božji dar koji moramo poštivati. Svi smo mi ljudi Božja djeca, sinovi i kćeri dobrog Nebeskog Oca, koji nas je stvorio, koji nas neizmerno ljubi, koji nas vodi na ovom našem zemaljskom životnom putovanju u nebesku domovinu.

Ipak od najstarijih vremena, u doba kada ljudi još nisu iznašli slova i pismo da bi mogli zapisati neke znamenite događaje ili svijetle likove, usmena je predaja sačuvala uspomenu na *svete i uzorne ljude* čvrstoga karaktera, koji su svojim životom i djelovanjem ostavili svijetli trag i stoga zaslužili poštovanje novih naraštaja. Oni su svojom ljubavlju prema Bogu i bratu čovjeku postali primjer, uzor i poticaj da ih novi naraštaji nasljeđuju u velikodušnosti, dobroti i ljubavi prema dobromu Bogu i bratu čovjeku. Takvih je ljudi bilo od postanka svijeta i bit će ih i do Sudnjega dana. Neke je od njih Crkva proglasila *svecima*, da budu kao blistave i sjajne zvijezde na nebeskom svodu, koje svojim divnim svjetlom obasjavaju naš životni put, a primjerom potiču sve ljude da ih nasljeđuju, da budu dobri kao i oni, da stvaraju bolji i sretniji svijet.

U proteklih više od 600 godina u Sinju i Cetinskoj krajini živjeli su redovnici, franjevci, sinovi sv. oca Franje Asiškoga, naviještali Evanđelje hrvatskom narodu, vodili ga k Bogu i Bogorodici Mariji, pratili narod i pojedine vjernike od rođenja do smrti, pa i poslije smrti prikazivali sv. Mise za sve drage pokojnike.

Stoga naš današnji naraštaj ne smije zaboraviti tolike uzorne franjevce iz proteklih stoljeća, koji su ostavili svijetli trag, živjeli i djelovali u Svetištu Čudotvorne Gospe Sinjske, bili apostoli i navjestitelji njezina štovanja.

U našem glasilu „Gospa Sinjska“, koje je počelo izlaziti prije ravnih stotinu godina (1922.-2022.), pisalo se je o nekim osobitim Gospinim štovateljima i apostolima koji su širili pobožnost prema Nebeskoj Majci i navješćivali njezinu slavu. Samo u posljednjih nekoliko godina doneseno je preko 50 kratkih životopisa posebnih apostola Gospina štovanja. Neki su od njih živjeli u davna vremena, a neki su naši suvremenici.

Od naših suvremenika ove se godine treba sjetiti dvojice fratara, koji su rođeni prije ravnih stotinu godina, dakle, prije jednoga stoljeća. Jedan je rođen u Drveniku, u Makarskom primorju, a dugi u drevnom gradu sv. Duje, u Splitu. Dakle, s obala Jadranskoga mora Božja ih Providnost dovede u Sinj, grad u unutrašnjosti Dalmacije, u Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske, u kojemu su proveli gotovo cijeli redovnički i svećenički život i bili profesori na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji.

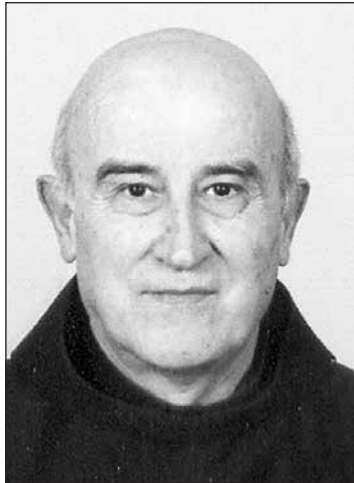
Obojica su, osim profesorske službe na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji, bili članovi redovničke obitelji Samostana Čudotvorne Gospe Sinjske, pa su kao svećenici djelovali u Svetištu: slavili sv. Mise, ispovijedali, propovijedali ...

U prigodi stote obljetnice njihova rođenja, evo samo nekoliko podataka o njihovom životu i djelovanju u Gospinu Svetištu u Sinju. Budući da je fra Marijo Stipičić mjesec dana stariji od fra Josipa Solde, najprije evo fra Marijova životopisa, a zatim fra Josipova.

FRA MARIJO STIPIĆ

(Drvenik, 30. V. 1922. – Sinj, 28. III. 1998.)

Bio je franjevac, svećenik, profesor, odgojitelj, propovjednik, pisac, izdavač, urednik, ekonom i karitativni djelatnik. Svaka od tih riječi ima svoje posebno značenje. U svakomu od tih pojmova što ih označuju te riječi fra Marijo se na poseban način odlikovao.

Dječak je rođen i kršten u Drveniku, u Makarskom primorju, jer mu je otac u tom mjestu bio u službi. Inače je njihova obiteljska kuća u nedalekom Gracu. Pučku je školu završio u Gracu, Franjevačku klasičnu gimnaziju u Sinju, novicijat na Visovcu, Franjevačku visoku bogosloviju u Makarskoj i diplomirao na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Svečane je zavjete položio u Makarskoj (1943.), ređen za svećenika u Splitu i slavio Mladu Misu u Dubrovniku, 15. IV. 1945. godine. Bile su to teške ratne i poratne godine, kada su komunističke vlasti, zadojene borbenim ateizmom, progonile Crkvu, posebno kažnjavale i ubile preko 660 svećenika i redovnika, a od toga franjevac u Bosni (73), Hercegovini (69) i Dalmaciji (65). Mnogi su bili osuđeni na robiju od 10 do 20 godina. U to doba biti svećenik značilo je biti osuđen na smrt ili robiju. Ipak je fra Marijo odlučio kao svećenik služiti Bogu i svomu hrvatskom narodu. Neko je vrijeme bio u župskom pastoralu u Metkoviću te odgojitelj i nastavnik u Makarskoj. Uprava Provincije poslala ga je na studij u Sarajevo. Na Filozofskom fakultetu u redovnom roku diplomirao je kemiju (1958.) i profesori su mu ponudili da se zaposli na istom Fakultetu kao nastavnik. Fra Marijo je to odbio, vratio se u svoju Provinciju i bio imenovan profesorom na Gimnaziji. No, budući da su komunističke vlasti oduzele zgrade Gimnazije, Sjemeništa i dio Samostana u Sinju, Provincija je bila prisiljena osam

gimnazijskih razreda s profesorima raspodijeliti po samostanima (Makarska, Sinj, Visovac i Zagreb). Fra Marijo je imenovan gimnazijskim profesorom u Zagrebu. Kad se 1960. godine Gimnazija konačno vratila u Sinj, fra Marijo se preselio u Sinj i ostao do smrti. Na Gimnaziji je u 38 godina svoje profesorske službe, osim kemije, po potrebi, predavao i druge predmete, npr. fiziku, biologiju, evoluciju i druge.

Pastoralno i karitativno djelovanje

Uz profesorsko djelovanje u školi, fra Marijo je, kako je već upozoreno, savjesno vršio svoju svećeničku službu: slavio sv. Mise, dijelio sakramente, propovijedao, držao pučke misije i duhovne obnove. Posebno se brinuo za siromahe i pomagao im. U ono doba mnogi ljudi nisu imali zdravstvenoga osiguranja. Budući da je njegov brat Vjeko bio poznati splitski liječnik, fra Marijo je mnogim siromašnim bolesnicima pomogao da dođu ne samo do njegova brata Vjeka, nego i do drugih liječnika. I još nešto. Neki siromašni bolesnici nisu mogli doći do lijekova iz inozemstvu. Stoga je za njih fra Marijo nabavljao lijekove od naših fratara koji su bili župnici u Njemačkoj.

U službi Gospina Svetišta

Fra Marijo je bio član Uprave Provincije (definitor), vikar i ekonom Samostana. Njegova ljubav prema Bogorodici Mariji, braći fratrima i vjerničkom narodu stalno ga je poticala da bude svima na uslugu, a posebno hodočasnicima. Organizirao je i primao hodočasnike. U ono „olovno doba“ sistematske ateizacije, kada su po školama tjerali djecu da gledaju film „Bakonja fra Brne“, koji izruguje kršćansku vjeru i napada fratre, fra Marijo je pokušao „nešto učiniti“. Od naših fratara iz Njemačke dobio je aparaturu za prikazivanje filmova i neke religiozne filmove, npr. Zeffirellijeve „Isus iz Nazareta“, „Brat Sunce“ i druge. Poslije sv. Mise i hodočasničkih pobožnosti, on je svima hodočasnicima u dvorani prikazivao te filmove. Mnogi su svjedočili da nikada u životu nisu gledali vjerski film.

Gospinu Svetištu u Sinju nanosile su velike materijalne štete potresi, požari, ali i zli ljudi i neprijateljske vojske. Spomenimo samo jedan strašni događaj iz novije prošlosti. Pri kraju Drugoga svjetskog rata, u doba Nezavisne Države Hrvatska, engleski su avioni četiri puta bombardirali Sinj i 11. rujna 1944. godine pogodili Crkvu Čudotvorne Gospe Sinjske i srušili: cijelo pročelje, dio krova, dva pobočna oltara, kor i potpuno uništili orgulje. Sve je to potanko opisao

dr. fra Krsto Kržanić, očevidac, ondašnji ravnatelj Gimnazije (opis objavljen u listu *Gospa Sinjska*, 2021, br. 1, s. 12-13). Komu je i zašto trebalo rušiti u malomu gradiću Sinju Crkvu Čudotvorne Gospe Sinjske?! Kakav je to vojnički ili strateški objekt?! Nitko nikada za taj zločin nije optužen, ni osuđen, niti je isplatio odštetu.

Poslije rata komunističke vlasti ne samo da nisu pomogle obnoviti ruševine, nego se nije moglo nabaviti ni građevinskoga materijala ... Fratri su nešto „zakrpili“, tj. osigurali „krov nad glavom“. Na pravu obnovu trebalo je još dugo čekati. U tu obnovu, pod vodstvom ing. B. Bernardija (1974.), vrlo se aktivno uključio i fra Marijo.

Apostolat tiska

Fra Marijo je kao suvremeni intelektualac vidio da je vjerski tisak, kao i film i fotografija, moderno sredstvo evangelizacije i apostolata. Na to ga je potakao i *Inter mirifica*, saborski dekret o sredstvima društvenih priopćavanja (1963.). Isto to su dobro znali i neprijatelji Crkve, pa su komunističke vlasti zabranile vjerski tisak u cijeloj novostvorenoj državi, oduzele crkvene tiskare, pa i našu franjevačku tiskaru „Kačić“ u Šibeniku.

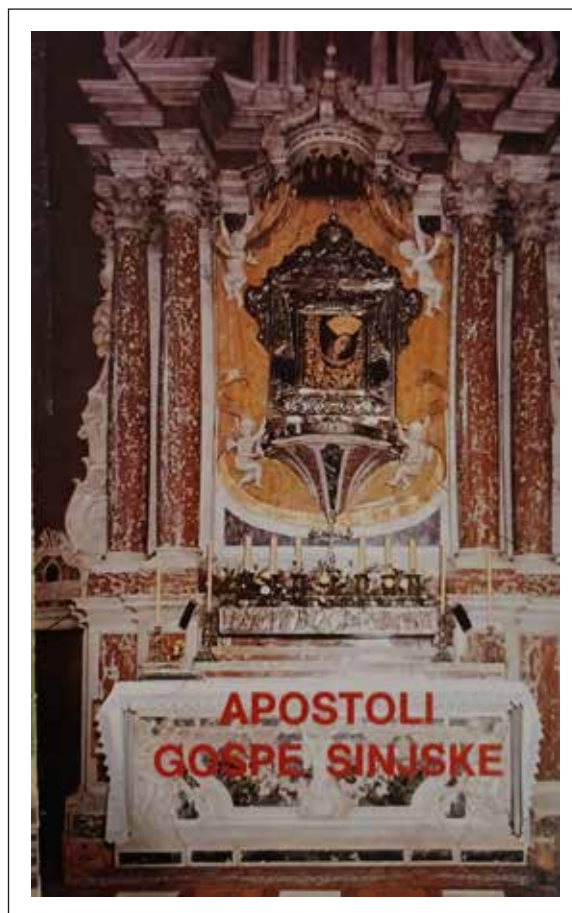
List „Gospa Sinjska“, glasilo Svetišta, pokrenut je 1922. godine u „staroj“ Jugoslaviji. Dakle, prije ravnih sto godina. U „novoj“ državnoj tvorevini istoga imena komunisti ga 1945. dokinuše i zabraniše... Vjernici nisu mogli dobiti list „Gospa Sinjska“, nego su ga morali tri desetljeća čekati. Kad je komunistička represija malo popustila, fratri prepoznashe trenutak. Fra Marijo je uredio prvi broj lista „Gospa Sinjska“, koji nosi nadnevak 1. svibnja 1974. godine. Je li moglo biti ljepše, nego da za prvi svibnja, mjeseca posvećena Bogorodici Mariji, „Kraljici svibnja“, bude novi rođendan, novi niz Gospina glasila, koji htjedoše pokopati sluge Zmaja paklenoga. U *Knjizi postanka* Bog je zaprijetio Zmiji da će Rod Žene zgaziti glavu Zmije (usp. Pos 3, 15). To se je proročanstvo bezbroj puta ispunilo. I 1. svibnja ljeta Gospodnjega 1974. u Sinju bi zgažen rod Zmije, a Riječ Božja, poslije tri desetljeća zabrane i nametnute šutnje, ponovno bi rođena u listu „Gospa Sinjska“.

Taj ponovno pokrenuti list donese „*Radosnu vijest - Evanđelje*“ pobožnim štovateljima Nazaretske Djevice, Bogorodice, naše drage Gospe Sinjske. Fra Marijo ga je neumorno uređivao sve do 1997. godine.

Naslovna stranica lista „Gospa Sinjska“ (1974.)

Fra Marijo je rado ugovarao sa župnicima hodočašća, dočekivao hodočasnike, s njima razgovarao, fotografirao i o svakoj župi sa slikom objavio vijest u Gospinu glasilu. Izdavao je i kalendare,

Naslovna stranica knjige *Apostoli Gospe Sinjske*

Gospine slike male i velike, „*Vjenčić molitava na čast Čudotvorne Gospe Sinjske*“ (od 1970. nekoliko izdanja). Uredio je i izdao nekoliko knjiga drugih pisaca, npr. J. Šetka, *Gospa Sinjska*, povijest Svetišta (1983.), J. Soldo, *Zlato na grudima Majke*, povijest Svetišta (1987.), K. Kosor-M. Stipić, *Apostoli Gospe Sinjske* (1987.) i druge.

Kad je dr. fra Ante Crnica umro (1969.) vicepostulatorom je imenovan dr. fra Jeronim Šetka. Fra Marijo mu je u uređivanju „*Vjesnika sv. Nikole Tavelića*“ i drugih izdanja bio više od „tehničkoga urednika“. Uredio je *Sv. Nikola Tavelić, životopis i molitvenik* (2 izdanja: 1970. i 1971.).

Fra Marijo je bio redovnik uzornoga života, revan svećenik, dobar profesor, prijatelj siromaha i bolesnika, a danasve apostol štovanja Čudotvorne Gospe Sinjske te kulturni djelatnik, urednik, pisac i izdavač.

FRA JOSIP ANTE SOLDO

(Split, 29. VI. 1922. - Omiš, 31. VIII. 2005.)

Ostavio je svijetli trag kao čovjek, redovnik, svećenik, profesor, intelektualac, karitativni i kulturni djelatnik.

Bio je franjevac, svećenik, profesor, odgojitelj, znanstvenik, povjesničar, pisac, urednik i glazbenik. Dječak je ugledao svjetlo dana u gradu pod Marjanom, kako stara pisma veli: „*Nima Splita do Splita*“ u kojemu je pohađao osnovnu školu i bio ministrantom u crkvi Gospe od Zdravlja. Završio je Franjevačku klasičnu gimnaziju u Sinju, novicijat na Visovcu i Franjevačku visoku bogosloviju u Makarskoj. Ređen je za svećenika i slavio Mladu Misu u Splitu, na Blagovijest (25. III. 1946.). Neko je vrijeme studirao glazbu i diplomirao povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1958.).

Kratko je predavao na Gimnaziji u Zagrebu, a kad su 1960. svi razredi Franjevačke klasične gimnazije

konačno vraćeni u Sinj i fra Josip se preselio u Sinj. Predavao je povijest, povijest umjetnosti, glazbeni odgoj, a po potrebi i neke druge predmete. Vodio je i u Zagrebu i u Sinju crkvene i gimnazijske zborove. Posebno je sa sjemeništarcima pripremao svake godine razne akademije i priredbe i s njima gostovao po župama.

Osim profesorskoga djelovanja u gimnaziji, posebno se je posvetio proučavanju nacionalne povijesti i objavio više knjiga i brojne članke, sudjelovao na znanstvenim skupovima u domovini i inozemstvu. Stručno je uredio više samostanskih arhiva Provincije i bio ravnatelj samostanskih ustanova u Sinju: Knjižnice, Arhiva i Arheološkoga muzeja. Organizirao je nekoliko znanstvenih skupova i uredio zbornike. Bio je predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Sinju te pokrenuo i uređivao „*Cetinska vrila*“, glasilo Ogranka. Od njegovih knjiga najvažnija je *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću* (dva sveska, 1995. i 1997.), rađena na temelju izvorne arhivske građe. Objavio je knjigu *Zlato na grudima Majke* (1987.), vrlo preglednu povijest štovanja Čudotvorne Gospe Sinjske.

Naslovna stranica knjige *Zlato na grudima Majke*

Treba upozoriti da je spasio rukopis Šime Jurića *Bibliografske zabilješke o Sinju i Cetinskoj krajini*

Naslovna stranica knjige *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću*

(dva sveska, 1999. i 2002.). On ih je dopunio, uređio i objavio. Tako vrijedno djelo nemaju ni veći gradovi. Fra Josip je surađivao u glasilu Svetišta „Gospa Sinjska“.

Posebno je zaslužan kao član samostanske obitelji za Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske. Spomenuto je da je vodio zborove i organizirao priredbe. U Velikom tjednu godinama je pjevao „Muku“. Sastavio je tekst i redovito pjevao „Čitanja“ u Predvečerje blagdana Velike Gospe, koja su postala sastavni dio večernjega bogoslužja.

Njegova suradnja s umjetnicima stvorila je, uz ostalo, brončane vratnice na glavnom ulazu Gospine crkve. Prikazana su četiri sveta događaja Kristova života: Navještenje, Rođenje, Muka i Uskrsnuće i dva najvažnija događaja lokalne povijesti: dolazak Gospine Slike iz Rame s fratriba i narodom u Sinj (1687.) i Gospina pobjeda nad silnom turskom vojskom (1715.).

Nije zanemario ni svoga glazbenog talenta. Nastupao je kao solist u Dubrovniku, Splitu, Osoru i drugim gradovima, posebno u Borisa Papandopula *Muka Gospodina našega Isukrsta*, kao i u nekim drugim skladbama.

Fra Josip je bio dobar redovnik i svećenik, profesor i znanstvenik, a nadasve plodan pisac. Svojim višestrukim djelovanjem širio je slavu i štovanje

Čudotvorne Gospe Sinjske, a u njezinu je Svetištu proživio veći dio svoga zemaljskog života. Njegovo tijelo u franjevačkoj grobnici u Sinju očekuje uskrsnuće.

Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja (Split), kojoj je kao redovnik pripadao, organizirala je u Sinju 7. i 8. listopada 2006. godine znanstveni skup o životu i djelovanju fra Josipa Solde te objavila predavanja u posebnom Zborniku (vidi *Literaturu*).

Zaglavak

Fra Marijo Stipić i fra Josip Soldo, franjevci, svećenici, propovjednici, profesori, urednici, pisci, znanstveni, kulturni i društveni djelatnici, veći dio svoga plodnog zemaljskog života proveli su u samostanskoj obitelji Čudotvorne Gospe Sinjske. Svojim marljivim i višestrukim radom pokazali su da se može puno učiniti ne samo u velikim gradovima, nego i u manjim sredinama. Ljubav i marljivost pomažu svakomu čovjeku da sam bude sretan, da drugima pomogne da budu sretni i učini puno dobrih djela Bogu na čast i korist svoga naroda. Takvih je fratara, koji su živjeli i radili gotovo sedam stoljeća u Franjevačkom samostanu Bogorodice Marije, uvijek bilo u Sinju. To je divna i velika procesija sinjskih franjevaca, duga više od šest stoljeća, koja naviještala i danas naviješta ljudima *Mir i Dobro*. U toj veličanstvenoj procesiji stupali su i uzorni redovnici i svećenici fra Marijo i fra Josip.

Treba željeti i da naš današnji naraštaj nastoji ponosno stupati u toj istoj procesiji i moliti dobroga Boga i našu Gospu, da novi mladi fratri zauzmu svoja mjesta u toj procesiji, nastave stupati i naviještati Kristovu Radosnu vijest - *Evandjelje* - kako su to radili mnogi uzorni fratri, među kojima su bila i dvojica naše braće - *fra Marijo i fra Josip* - kojih se s poštovanjem i ljubavlju sjećamo u prigodi njihova stotoga rođendana.

Literatura

DR. FRA BRUNO PEZO, Fra Marijo Stipić, neumorni širitelj štovanja Gospe Sinjske, *U susret jubileju 300. obljetnice obrane Sinja (1715.-2015.)*. Prouke o Svetištu Gospe Sinjske i mariološka promišljanja nakon Drugoga vatikanskog koncila. Zbornik radova Nacionalnoga mariološko-marijanskog simpozija, Sinj, 19.-22. rujna 2013, KBF-KS, Zagreb, 2021, s. 147-172.

Fra Josip Ante Soldo (1922.-2005.), Život i djelo, Zbornik radova, Kačić, Sinj, 2008, s. 284.

Hrvatski franjevački biografski leksikon, Leksikografski zavod-Vijeće franjevačkih zajednica, Zagreb, 2010, 497-499; 505.

Fra Gabrijel Jurišić

Nova provincijska uprava i personalne promjene u Župi Gospe Sinjske i samostanskom okružju

Na 94. kapitulu Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja izabrani su novi definatori: fra Ante Akrap, fra Siniša Balajić, fra Frano Čugura, fra Šimun Markulin, fra Perica Maslač i fra Mario Radman. Oni uz provincijala fra Marka Mršu i vikara fra Zorana Kutlešu čine Provincijski definatorij. Na kapitularnom kongresu koji je održan u Samostanu Gospe od Zdravlja od 6. do 9. lipnja 2022., nova provincijska uprava predložila je personalne promjene fratara koji djeluju u Provinciji i drugim biskupijama u domovini i inozemstvu. U Župi i samostanskom okružju Gospe Sinjske predložene su slijedeće personalne promjene:

Samostanska obitelj

Fra Marinko Vukman – gvardijan i župni vikar
 Fra Antonio Mravak – župnik, samostanski vikar
 Fra Mate Matić – župni vikar
 Fra Mladen Marić – župni vikar i samostanski ekonom
 Fra Ivan Čikara – župni vikar, duhovnik sjemeništaraca
 Fra Toni Šimunović-Erpušina – župni vikar
 Fra Ivan Dotur - ispovjednik

Fra Mile Marović – ispovjednik
 Fra Frano Pupić Bakrač – ispovjednik
 Fra Danijel Stipanović – župnik Blizne i Bristovice

BAJAGIĆ

Fra Neven Pavlinušić - župnik

GRAB

Fra Božo Gulić – župnik

HRVACE

Fra Perica Maslač – definator, župnik i prov. promicatelj duhovnih zvanja

POTRAVLJE

Fra Ante Čovo - župnik

TURJACI

Fra Filip Milanović Trapo – župnik
 Fra Anti, fra Perici i fra Marku zahvaljujemo na predanom radu u Svetištu i Župi Gospe Sinjske i ujedno im želimo puno Božjeg blagoslova na novim povjerenim službama. Fra Frano Pupić-Bakrač nakon 35 godina predanog služenja u Svetištu i Gospe Sinjske imenovan je ispovjednikom Svetišta. Fra Frani od srca zahvaljujemo na svemu što je činio za vjernike Župe Gospe Sinjske na duhovnom i materijalnom planu.

Novoimenovanom gvardijanu i upravitelju Svetišta fra Marinku Vukmanu, župniku fra Antoniju Mravku i župnim vikarima fra Mati Matiću, fra Ivanu Čikari i fra Toniu Šimunović-Erpušini želimo blagoslovljen početak djelovanja po zagovoru Gospe Sinjske.

U samostansku obitelj kao ispovjednici Svetišta dolaze fra Mile Marović i fra Ivan Dotur. Neka ih prati pomoć Gospe Sinjske.

Križni put na Gradu

(petak, 8. 4. 2022.)

Zadnjeg korizmenog petka u Korizmi vjerni puk Sinja i Cetinske krajine redovito obavlja pobožnost Križnoga puta prema Gradu. Tako smo u petak, 8. travnja 2022., imali Križni put

za srednjoškolce u 11 sati, a za sve ostale župljane u 17 sati.

Vjernici su se odazvali u vrlo velikom broju, više stotina: djece, mladih, pjevača, ministranata, odraslih, pa je tako lijepo bilo

pogledati kako se procesija dostojanstveno kreće u pobožnom hodu, u molitvi i pjesmi, od postaje do postaje križnog puta.

Križni put za srednjoškolce predmolio je župnik fra Perica, a madi

su čitali tekstove kod postaja. Poslijepodnevni Križni put predmolio je gvardijan fra Ante, dok su čitači čitali tekstove, a zatim su pjevači nastavljali pjesmom *Puna tuge* i tako svih 14 postaja. Križ su nosili župljani, mladi i ministranti. Na kraju pobožnosti kod crkvice na Gradu primili smo Božji blagoslov.

U povratku su se čuli samo lijepi komentari kako nas je bilo puno i kako je bilo lijepo, pobožno i dostojanstveno. Križni put Sinjani uvijek dožive kao jedno pobožno pokorničko hodočašće

na naš Gospin Grad, pri čemu odmore i dušu i tijelo i zato je Križni put uvijek dobro posjećen i doživljen.

Slavlje Cvjetnice

(nedjelja, 10. 4. 2022.)

U našem Svetištu Gospe Sinjske u nedjelju 10. travnja 2022. svetim misama u 7, 8, 9, 10, 11, 12, 18 i 19 sati proslavili smo Cvjetnicu ili Nedjelju Muke Gospodnje, koji nas uvodi u Veliki tjedan, vrhunac korizmene pripreve za blagdan Uskrs.

Sveta misa na Cvjetnicu ima i dva posebna obreda. Prvi je blagoslov palminih i maslinovih grana, koja spominju Isusov slavni ulazak u Jeruzalem, a drugi je cjeloviti izvještaj o Isusovoj mucii po Luki. Ovi obredi izražavaju glavne oblike vazmenog otajstva: Isusovo bolno umiranje i uskrsnu pobjedu.

Kršćani u Jeruzalemu običavali su već od 4. stoljeća skupljati se na Maslinskom brdu te bi nakon bogoslužja riječi uvečer ulazili u Jeruzalem s granama palmi ili maslina u ruci. Taj se običaj širio

po Europi, pa su vjernici u mediteranskim krajevima upotrebljavali zelene grane palmi i maslina, a u kontinentalnim jelice ili kojeg ukrasnog grmlja koje su imali pri ruci, a nakon sudjelovanja u bogoslužju nosili bi ih kao svetinju kući i stavljali u kuću ili u polja da im budu zaštita od nevremena ili kakvog drugog zla. Kad se spremalo nevrijeme, palile bi se te blagoslovljene grančice i molilo

da Bog poštedi usjeve od tuče i nevremena.

Tako je blagoslov grančica postao sastavni dio obreda današnjega bogoslužja. Noseći grančice u rukama slavimo spomen na Isusov ulazak u Jeruzalem, a blagoslovljene grančice čuvamo kao sveti znak moleći zaštitu od različitih zala te da nas podsjećaju na proslavu Nedjelje Muke Gospodnje, na proslavu naše vjere u Krista.

Kvarantore

Četrdeset satno klanjanje pred Presvetim od Cvjetnice do Velike srijede održava se u crkvi Gospe Sinjske od 9.30 do 18.45 sati. Mnogi su vjernici kroz ove dane pristupili sakramentu ispovijedi da čista srca i u miru s Bogo mi bližnjim proslave najveći kršćanski blagdan Uskrs razmatrajući u tišini o danima koji su ispred nas, o Isusovoj mucu, smrti i uskrsnuću.

Veliki četvrtak

I ove godine Veliki Četvrtak proslavljen je vrlo dostojanstveno i svečano. Na početku sv. Mise u prilično popunjenu crkvu vjernika ušla je procesija na čelu s križem, svijećama, ministrantima, apostolima koji su predstavnici ovogodišnjih krizmanika i svećenici. Ulaz procesije pratili su prikladnom pjesmom crkveni pjevači s kora predvođeni fra Jurom i s. jelenom. Podosta vjernika pratilo je sv. Misu iz klaustara.

Na početku je gvardijan fra Ante sve pozdravio i naglasio da se večeras spominjemo uspostave dvaju sakramenata sv. Euharistije i sv. Reda. Poslije evanđelja okupljenom je puku uputio prigodnu propovijed, te rastumačio svu tajnu i poruku ove svete večeri. Nakon homilije slijedilo je pranje nogu apostolima koji su ove

godine po prvi put bili ovogodišnji kandidati za sacrament potvrde.

Poslije pričesti gvardijan je pohranio Presveti Sakrament na pokrajnji oltar.

Nakon blagoslova čitava crkva, sva okupljena zajednica ostala je neko vrijeme u tišini i molitvi pred Presvetim, a onda su se vjernici

razišli svojim kućama. U crkvi su još neko vrijeme ostali pojedini vjernici i skupine u klanjanju pred Isusom u Svetohraništu, nakon čega je uslijedio Gospin plač, a u 22 sata Getsemanska ura. Ovo je zaista bila milosna noć za našu župu u kojoj nam je sigurno dobri Bog podario mnoga dobra, na čemu smo mu posebno zahvalni.

Veliki petak

(15. 4. 2022.)

Danas nema mise već se posebnim bogoslužjem spominjemo Kristove muke. Ona za nas nije znak poraza već očitovanje Božje ljubavi koja ide do kraja. U Svetištu Gospe Sinjske obrede Velikog petka započeli smo u 19 sati.

Svećenici su na početku obreda s ministrantima došli ispred oltara i prostrti se u znak Isusova muke i predanja. Svi su vjernici kleknuti

i u tišini se pripravili za spomen slavlje Isusove muke i smrti. Nakon pjevanje Muke po Ivanu uslijedilo je kratko tumačenje otajstva križa koje je održao fra Ante Krešo Samardžić, a onda je slijedila Sveopća molitva u kojoj smo molili i za ljude u Ukrajini i u svim ratnim područjima svijeta, za one koji su pobjegli od terora nasilja i lišeni su svojih domova, za sve one koji riskiraju svoje živote kako bi obranili i zaštitili slabe i progonjene. Vrhunac je današnjih obreda je otkrivanje i klanjanje Križu. Svećenik je s ministrantima

donio Križ i pozvao vjernike da se poklone. Nakon otkrivanja Križa vjernici su ga mogli poljubiti u

znak zahvale i vjernosti Isusu. Kroz vrijeme klanjanja i ljubljenja Križa zbor je pjevao: *Puče moj i Pristupilte bliže.*

Treći dio današnjeg obreda je Pričest kojoj su ispovjeđeni vjernici u velikom broju pristupili i tako se otajstveno sjediniti s Kristom koji je za nas umro.

Nakon pričesti uslijedila je procesija ulicama Grada uz meditaciju i pučke pjesme. Kad se procesija vratila u crkvu zbor je otpjevao *Ispovidite se*, te su se svećenici i vjernici razišli u tišini.

Vazmeno bdjenje

(16. 4. 2022.)

O d starine Vazmeno bdjenje je posebno slavlje za sve one koji su prihvatili Krista. Slavlje smo započeli u subotu, 16. travnja 2022. u 20 sati, ispred crkve gdje je gorio oganj koji smo blagoslovili. Na tom ognju smo zapalili Uskrsnu svijeću, koja je simbol Krista koji je svjetlo svijeta. Fra Ante Krešo Samardžić unio je Uskrsnu svijeću i zapjevao na ulazu u crkvu: Svjetlo Kristovo, a vjernici su odgovorili: Bogu hvala. Kada je procesija sa ministrantima i svećenicima došla pred oltar Uskrsnu svijeću je pokadio fra Perica Maslač, župnik. Potom je fra Ante Krešo otpjevao hvalospjev Uskrsnoj svijeći. Nakon pjevanja Pohvala uslijedila je Služba riječi. Framaši su čitali čitanja nakon kojih je zbor pjevao prijevni psalam, a potom je fra Perica predvodio Molitvu.

Nakon što se zapjevala "Slava" ponovno su zazvonila crkvena zvana i zapalile su se svijeće na oltaru. Izvještaj iz evanđelja po Luki o Isusovu uskrsnuću navjestio je fra Ante Čovo, gvardijan. Župnik je u homiliji naglasio da poput žena i učenika iz evanđelja svi trebamo krenuti potražiti Isusa da on odagna od nas svako

zlo, grijeh i bolest i osnaži nas na život u vjeri u uskrsnuće. Poslije homilije slijedila je Krsna služba. Svi smo obnovili svoja krsna obećanja. Zbor je za vrijeme škropljenja vodom otpjevao "Spase svijeta". Uslijedila je euharistijska služba. Na kraju slavlja župnik je vjernicima čestitao Uskrs i blagoslovio Uskrsna jela.

Slavlje Uskrsa

Uskrs je pobjeda života nad smrću. Smrt nema posljednju riječ. Jer Krist je uistinu uskrsnuo! Glavna je poruka propovijedi s današnjeg slavlja Uskrsnuća Gospodnjeg u crkvi Gospe Sinjske koje su upućene okupljenima u nedjelju, 17. travnja 2022. na svetim misama u: 7, 8, 9, 10, 11.30 i 19 sati. Na kraju slavlja obavljen je i blagoslov Uskrsnih jela, a svećenici su čestitali okupljenim vjernicima Uskrs sa željom da nam novi život u Kristu bude putokaz našega uskrsnuća.

Susret krizmanika

U petak, 22. travnja 2022. održan je zajednički susret krizmanika župe Gospe Sinjske koji su na kateheze dolazili u Sinj kroz proteklu školsku i katehetsku godinu. Susreti su se odvijali petkom i subotom u velikoj dvorani. Na ovom zadnjem susretu obavljene su pripreme i probe za primanje sakramenta potvrde, podjeljene su uspomene i prigodni darovi, nakon čega su krizmanici imali provjeru znanja. Održan je Pub kviz u kojem je sudjelovalo 14 ekipa. Susret su vodili mladi koji su pripremili pitanja za kviz kroz

koji su krizmanici ponovili svoje vjersko znanje. U svojim odgovorima mladi su pokazali znanje, a u grupama spremnost za pomoć drugima.

Neka Duh Sveti prati naše malde da ono što su zanjem usvojili i molitvom primili svojim radom uspješno razvijaju u životu. I donesu obilan rod.

Dijamantni pir Mate i Danice Ajduković

U subotu, 23. travnja 2022., na blagdan sv. Jure u crkvi Gospe Sinjske 60 godina kršćanskoga braka proslavili su Danica i Mate Ajduković. Misno slavlje predvodio je gvardijan fra Ante Čovo koji je jubilarcima izrazio čestitke u osobno ime i u ime župe. Danica i Mate vjenčani su 4. veljače 1962. godine u župi Potravlje. Vjenčao ih je fra Pavao Matić. Svjedoci su bili Luka Majić i Ante Titlić. Slavljenici su snagu na bračnom putovanju pronalazili u molitvi i redovnom sudjelovanju na svetim misama,

a dobri Bog im je podario petero djece, četrnaestero unučadi i troje praunučadi.

Jubilarci su i dalje mladi u duhu te i dalje svoju djecu i potomke rado okupljaju u obiteljskoj kući u Sinju.

Proljetni susret djece

Proljetni susret za osnovnoškolce u župi Gospe Sinjske održan je u subotu 23. travnja 2022. godine u Svetištu i u školskoj dvorani Osnovne škole Ivana Lovrića. Dječja radosna lica i ispunjena srca najbolji su pokazatelj uspjeha ovog izvanrednog proljetnog susreta za vrijeme Uskrasnih praznika.

Animatori su osmislili program i igre za ovu veselu prigodu. Susret je započeo molitvom u klasturu Svetišta, prigodnim videom i igrom Bingo. Zatim su svi krenuli u dvoranu gdje su održane brojne natjecateljske igre. Na

kraju su se vratili u Svetište gdje su se pomolili i zahvalili Bogu na

prdivnom danu ispunjenom molitvom, igrom i druženjem.

Primljeno 49 mladih u FRAMU

Frama Gospe Sinjske bogatija je sa 49 mladića i djevojaka koji su u dva petka, 22. i 29. travnja primljeni u Franjevačku mladež. Istaknuto je prilikom primanja kako je glavna zadaća svakog framaša navješćati Krista po primjeru svetoga Franje te da uvijek moraju biti svjesni da su ljubljena djeca Božja. Nakon izmoljene molitve Franjevačke mladeži mladi su primili prigodne darove, a slavlje se nastavilo u prostorijama samostana.

Bogu hvala na našim mladim koji su uoči 30 obljetnice postajanja Frame u Hrvatskoj pristupili Franjevačkoj mladeži i time dali novi poticaj i snagu našoj zajednici mladih.

Slavlje sv. krizme

U crkvi Gospe Sinjske u subotu, 30. travnja i nedjelju, 1. svibnja 2022. u 11 sati nadbiskupovi delegati don Mladen Parlov, dekan KBF-a u Splitu i don Josip Periš, predstojnik Katehetskog ureda u Splitu, podijelili su sakrament potvrde za 251 krizmanika župe Gospe Sinjske – Sinj.

U subotu, 30. travnja krizmano je 95 mladića i djevojaka iz Glavice, Brnaza, Čitluka i Jasenskog, Karakašice i Suhača, Lučana, Radošića i dijela Sinja. Nakon ulaza u crkvu krizmatelja je u ime svih krizmanika pozdravila Lucia Slišković, iskazavši mu dobrodošlicu: „Radosni smo i sretni što ćemo po vašim rukama primiti najljepše darove – darove Duha Svetoga. Primit ćemo Božju milost, naklonost i ljubav, koja će nas ispuniti svjetlom za istinski kršćanski život – život po vjeri.“

U homiliji don Mladen je naglasio kako su krizmanici i krizmanice kroz život vođeni ljubavlju svojih roditelja, obitelji, prijatelja i

Crkve, a danas će iskusiti poseban dar – ljubav Duha Svetoga, koja će ih ispuniti i nadahnuti da budu istinski svjedoci vjere i zauzeti članovi Crkve, koja ih s ljubavlju prima, ali očekuje od njih i odgovornost.

Usljedila je obnova krsnih obećanja te podjela sv. Krizme. Na kraju misnoga slavlja župnik fra Perica Maslač zahvalio je Trojedinome Bogu za ovaj prekrasan dan. Čestitao je krizmanicima i njihovim roditeljima, potom zahvalio predvoditelju slavlja don Mladenu, svećenicima koji su pripremali krizmanike: fra Frani, fra Mladenu, fra Marku i fra Antoniu, bogoslovima, časnim sestrama i župnome zboru.

U nedjelju je sakrament potvrde primilo 156 mladića i djevojaka po rukama don Josipa Periša, predstojnika Katehetskog ureda u Splitu. Na samom početku slavlja krizmanik Ivan Pavela pozdravio je don Josipa u ime ovogodišnje generacije krizmanika, roditelja,

rodbine, prijatelja i župne zajednice.

U homiliji krizmatelj je podsjetio sve prisutne što znači biti krizmanik i koja odgovornost čeka mlade na njihovom životnom putu. Nakon homilije sedmorica krizmanika sa upaljenim svijećama su došla pred oltar te je uslijedila obnova krsnih obećanja. Obnovivši vjeru u trojedinog Boga započela je molitva i polaganje ruku te sami obred podjele sakramenta potvrde.

Našim krizmanicima, koji se nalaze na životnom raskrižju, tražeći smisao, nadu i sigurnost, želimo da prijateljuju i surađuju s Duhom Svetim i njegovim darovima, koje su primili, i da budu istinski svjedoci vjere te živi i zauzeti članovi Crkve.

Slavlje Prve svete pričesti

U subotu, 14. 5. 2022. na svetoj misi u 10 sati slavili smo Prvu svetu Pričest u našoj župi za 159 prvopričesnika. Prvopričesnike je pripremila s. Jelena. Misu je predvodio, propovijedao i djecu pričestio fra Perica Maslač, koncelebrirao je fra Ante Čovo. Na misi je bilo uistinu lijepo i svečano zahvaljujući organizaciji naših časnih sestara, i pomoći bogoslova. Prvopričesnici su sudjelovali u slavlju čitanjem, recitiranjem, prinosom darova, pjevanjem, pozdravom... Pjevao je naš dječji zbor. Crkva je bila ispunjena vjernicima, uglavnom obitelj i

rodbina prvopričesnika. Djeca su u prinosu darova prikazali i slatkiše koje su darovali djeci iz

Ukrajine koja su svoj privremeni smještaj pronašla u našem samostanu.

Hodočašće u Solin i Trogir

Dječji zbor i ministranti u pratnji članova Zbora mladih, s. Jelene i fra Perice na Dan državnosti, u ponedjeljak 30. svibnja 2022., posjetili su znamenitosti Solina i Trogira. Djeca su bila jako uzbuđena, naročito zbog toga, jer smo danima o tom razgovarali, pa su dječja pitanja potaknuta njihovom maštom, bila šarolika i različita. Putovanje je proteklo u šušuru, a vesela i nasmiješena dječja lica su jedva čekala kada ćemo stići na odredište, pa uzbuđenju nije bilo kraja. Kad smo stigli u Solin, odmah smo se zaputili prema Manastirina gdje smo u jednom jako lijepom ozračju, prepunom dječjih pitanja, ushita i oduševljenja razgledavali naše starine. Fra Perica nam je objašnjavao važnost ovog područja, početke Salone, starokršćansku kulturu, način življenja ljudi u tom vremenu, gradnje bazilika, kuća, javnih kupališta. Također nam je govorio o istraživaču don Frani Buliću, uglednom hrvatskom arheologu i povjesničaru. On je svojim arheološkim istraživanjima i otkrićima u 19 st. dao najveći doprinos upoznavanju ranokršćanske i starohrvatske kulture i baštine na području Dalmacije. Djeca su posebno zapazila natpise na sarkofazima.

Na kraju iscrpnog razgledavanja, krenuli smo prema Trogiru gdje smo posjetili katedralu te imali slobodno vrijeme za razgledavanje znamenitosti Trogira. Na

kraju izleta posjetili smo i novu crkvu – baziliku Svete Obitelji u Solinu, na Gospinu otoku. Prvo što na ovalnoj građevini upada u oči jest golemi portal u čijem podnožju su velike vratnice, sve je od metala, prekrivene su „zrakama“ koje označavaju darove Duha Svetoga. Prostrane mozaike i freske koji prekrivaju zidove osmislio je jedan od najpoznatijih svjetskih sakralnih umjetnika, isusovac pater Marko Rupnik, koji je s timom nekoliko tjedana ukrašavao zidove.

Brojni su mozaici na zidovima u čijem je središtu Isus Krist Pantokrator, a sa strane su mu Gospa i sv. Ivan Krstitelj. Potom ga okružuju sv. Josip, sv. Petar i sv. Pavao, evanđelisti Matej, Marko, Luka i Ivan, salonitanski mučenici i splitski zaštitnici sv. Dujam i sv. Staš, sv. Jeronim Dalmatinac, sv. Lucija, sv. Cecilija, sv. Ivan Zlatousti, sv. Grgur Nazijanski, sv. Franjo Asiški, sv. Klara, sv. Terezija – Benedikta od Križa, sv. Ivan Pavao II., sv. Majka Tereza, sv. Nikola Tavelić, sv. Marko Križevčanin, sv. Leopold Mandić, bl. Ozana Kotorska, bl. Marija Propetog Isusa Petković i bl. Ivan Merz. Izbor svetaca oko Pantokratora predstavlja opću, hrvatsku i lokalnu, dalmatinsku Crkvu.

Igra, smijeh, veselje i druženje trajalo je do kasno popodne. Umorni i puni dojmova, djeca su se vratila svojim roditeljima s pričom o jednom uzbuđljivom danu.

U bazilici i na grobu sv. Duje na Manastirinama

Slavlje sv. Ante

Diljem Hrvatske u ponedjeljak, 13. lipnja 2022. godine slavio se blagdan svetog Antuna Padovanskog, zaštitnika djece i jednog od vjernicima najdražih svetaca. U Sinju se blagdan sv. Ante proslavio svetim misama u 7, 8 i 9 sati.

Osjetila se na ozarenim licima vjernika povezanost između vjerničkog puka i sv. Ante. Mnogi vjernici došli su pronaći svoj duhovni mir u ovom užurbanom životu i u ovom užurbanom ponedjeljku. Središnji događaj cijelog dana je euharistijsko slavlje u 19

sati kojim je predsjedao fra Ante Čovo, gvardijan, nakon kojeg je

bio tradicionalni blagoslov djece i ljiljana koji je simbol sv. Ante.

Proslava Tijelova

U četvrtak 16. lipnja 2022. proslavili smo svetkovinu Predragocjenog

Tijela i krvi Kristove – Tijelovo. Na ovaj blagdan vjernici diljem svijeta u procesijama kroz mjesta

svoga boravka sudjeluju u svečanom slavlju pronoseći Presveti Oltarski Sakrament. Na taj način

Blagdanom Tijelova želimo obnoviti svoju vjeru u osobu Isusa Krista, Bogočovjeka. To je tajna njegova utjelovljenja. Bog je postao čovjekom; jedan od nas, s konkretnim tijelom, u njegovim žilama teče ljudska krv. „U svemu jednak, osim u grijehu“, reći će sveti Pavao o njemu. Bog je u Isusu svima nama dohvatljiv i blizak! Tajnu svojega utjelovljenja utkao je Isus na svojoj posljednjoj večeri u znakove kruha i vina, koji snagom njegove riječi postaju Tijelo i Krv Kristova, tj. sakrament euharistije.

Neka nam i ovogodišnja Tijelovska procesija bude dostojanstvena na ponos našoj župi i Gradu. Molimo da Krist blagoslovi naše mjesto i našu župu.

u vanjskoj proslavi žele izraziti ljubav prema Kristu koji nam se darovao u svetoj Euharistiji. Nakon večernje mise u 19 sati kojom je predsjedao fra Perica Maslač, imali smo Tijelovsku procesiju ulicama našega grada. Od crkve Gospe Sinjske krenuli smo

prema Alkarskom trkalištu gdje je bila prva postaja i blagoslov s resvetim. Druga postaja i blagoslov je bio kod Suda, a treća postaja kod Muzeja Cetinske krajine. Nakon što se procesija vratila u crkvu uslijedio je i završni blagoslov s Presvetim Sakramentom.

Hodočašće invalida

U subotu, 2. srpnja 2022. nakon pauze od dvije godine ponovno je održano hodočašće Gospi Sinjskoj osoba s invaliditetom. U hodočašću je

sudjelovalo oko 160 osoba s invaliditetom iz Sinja, Trilja, Splita, Trogira, Omiša i Metkovića. Svetom misom u crkvi Gospe Sinjske predsjedao je župnik fra

Perica Maslač uz koncelebraciju fra Bože Vulete koji je sa grupom hodočasnike pješice stigao u Sinj.

Prvi kongres marijanske baštine u Sinju

Prvi kongres duhovne baštine marijanskih svetišta održavao se od petka 17. lipnja do nedjelje 19. lipnja u prostorima Svetišta Čudotvorne Gospe Sinjske i u povijesnom objektu Alkarski dvori. Pored kongresnog dijela s izlaganjima za sve sudionike organiziran je i obilazak grada Sinja (tvrđave Grad i Kamičak te posjet Alkarskoj ergeli) uz turističko vođenje Ivana Vulete, koncert Gradskog zbora Brodosplit, hod Stazom Gospi Sinjskoj na dionici Dicmo – Sinj te izlet vrličkim krajem uz sat povijesti Miroslava Katića kod starohrvatske crkve sv. Spasa.

Organizator ovog, za turizam i očuvanje sakralne baštine iznimno vrijednog susreta, bila je Turistička zajednica grada Sinja, uz potporu i suradnju Svetišta Gospe Sinjske te Kršćanskog poslovnog kluba iz Zagreba.

Na kongresu su sudjelovali predstavnici hrvatskih marijanskih svetišta, ali i predstavnici marijanskih svetišta hrvatskog naroda iz Bosne i Hercegovine te Crne Gore. Nakon uvodne molitve domaćina fra Ante Čovo, gvardijana i upravitelja Svetišta Čudotvorne Gospe Sinjske, uslijedili su pozdravni govori Mira Bulja, gradonačelnika Grada Sinja, Stipe Čogelje, dožupana Splitsko-dalmatinske županije i Gordane Nakić, ministricе znanoṣti, prosvjete, kulture i sporta Hercegbosanske županije.

Na prvom kongresu izlagali su: domaćin fra Ante Čovo, gvardijan i upravitelj Svetišta Čudotvorne Gospe Sinjske, vlč. Domagoj Matošević, rektor Nacionalnog

svetišta Majke Božje Bistričke, fra Krunoslav Kocijan, gvardijan i čuvar Gospina svetišta na Trsatu, monsinjor Antun Sente mlađi, rektor Nacionalnog svetišta sv. Josipa u Karlovcu, vlč. Ivan Ereiz, upravitelj Svetišta Gospe Voćinske – Voćin, vlč. Ivo Čorić, upravitelj Svetišta Gospe od Milosti iz Boke Kotorske, don Jerko Vuleta, – upravitelj Svetišta Gospe od Zečeva – Nin te Mario Matijević koji je predstavljao Prasvetište Gospe od Otoka iz Solina. O povezivanju marijanskih svetišta i radu Hrvatskoga mariološkog instituta govorio je fra Hrvatini Gabriel Jurišić, urednik Zbornika Kačić. Svi izlagači zaključili su kako se ne boje za budućnost Marijinih svetišta jer se Gospina ljepota i ljubav nikada ne zaboravljaju, a njena pomoć i zaštita ostaje utkana u srcima hodočasnika. Tako su i za vrijeme pandemije koronavirusa i za vrijeme potresa mnogi ljudi, rado i s velikom vjerom, dolazili u navedena svetišta i tražili zagovor Nebeske Majke. Uz

predstavnike i upravitelje marijanskih svetišta, na kongresu su sudjelovali i predstavnici turističkih zajednica. Kongres su moderirali: fra Domagoj Runje, vlč. Anđelko Katanec, prof. Branimir Romac, Monika Vrgoč i Krešimir Prevendar. Kongres Dani duhovne baštine marijanskih svetišta – Sinj 2022. održao se pod pokroviteljstvom Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatske turističke zajednice, Grada Sinja, Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije, Viteškoga alkarskog društva, Turističke zajednice grada Vrlike, Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, Općine Dicmo, Općine Hrvace, Općine Otok, Grada Vrlike i hotela Alkar.

Zahvaljujemo svima koji su pomogli u ostvarenju kongresa Dani duhovne baštine marijanskih svetišta – Sinj 2022.

Monika Vrgoč,
direktorica Turističkog ureda
Turistička zajednica grada Sinja

Novi oltar i ambon za crkvu u Brnazama

Utorak 24. svibnja 2022. godine postavljeni su novi oltar i ambon u novoj crkvi svetog Nikole Tavelića u Brnazama. Oltar i ambon rad su akademskog kipara **Zvonimira Šepata**, a izrađeni su od bijelog trogirskog kamena, zvanog sveti Ilija. U izradi je sudjelovalo klesarstvo Nestić d.o.o. iz Gornjeg Dragonožeca, nedaleko od Zagreba, u vlasništvu **Ivana Nestića**, koje ga je dovezlo u Brnaze i postavilo u novu crkvu. Oltar i ambon dar su crkvi svetog Nikole Tavelića u Brnazama Sinjanina **Ive Delonge** i njegove obitelji. Inače, radovi na crkvi vode prema skorom preseljenju vjernika iz Doma u Brnazama u

bovu crkvu. Trenutno se izvode radovi na unutarnjem uređenju crkve, postavlja se kamena fasada na lađama crkve i uređuje okoliš. Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja i Grad Sinj potpisali

su sporazum o izgradnji vrtića u kripti crkve. Radovi se privode kraju a plan je da u novoj pedagoškoj godini 2022./2023. počne s radom novi vrtić u crkvi u Brnazama.

Najvjernijoj Odvjetnici Hrvata - Gospi Sinjskoj

Dok za Blagdan boj se bio",
došla nam je ruku dati
Žena sjajem ogrnuta,
svih Hrvata vjerna Mati.

Uz molitve i uz zavit
pod opsadom Sinj ne pade,
uz krst časni ostadosmo,
pobjedu nam Majka dade.

Čudotvorna Gospe Sinjska,
ti što braniš djecu svoju
i hrvatski dom naš čuvaš,
hvala ti za pomoć tvoju.

Hrvati su tvoji, Majko,
od davnina u tvom krilu,
čuvaj vjeru roda svoga
i Hrvatsku nam zemlju milu.

Iz Rame si u Sinj došla,
u Svetištu svome stala
i prid svetom Slikom svojom
mnogima si milost dala.

K tebi idu djeca tvoja
sa svih strana ovog svijeta,
svoj blagoslov da im dadeš,
Odvjetnice naša sveta.

Dinko Barać

Zbor „Georgius“ Župe sv. Jurja Đurđevac hodočastio Gospi Sinjskoj

Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske i Župu sv. Jurja mučenika iz Đurđevca povezuje veliko prijateljstvo fra Jure Župića, dugogodišnjeg zborovođe dječjeg i mješovitog zbora Svetišta s glasovitim hrvatskim skladateljem, orguljašem, zborovođom i glazbenim pedagogom prof. Matom Leščanom, inače rođenim u Đurđevcu 1936. godine. Naime, fra Jure bio je učenik, suradnik i veliki

*Prof. Mato Leščan za orguljama
u Svetištu Gospe Sinjske
(fotografiju ustupila obitelj Vlaste i Nikole Šerman)*

prijatelj pokojnoga prof. Leščana (1936.-1991.) koji je često puta dolazio u Svetište Gospe Sinjske gdje je rado svirao na orguljama i prijateljevao s fra Jurom.

Istražujući Leščanov život i stvaralaštvo, također đurđevačka glazbena pedagoginja i crkvena glazbenica dr. sc. Ivana Senjan je u pripremi obilježavanja 85. obljetnice rođenja i 30. obljetnice smrti Mate Leščana kontaktirala fra Juru Župića kako bi joj pomogao u pronalasku još neobjavljenih nota te biografskih detalja ovog već pomalo i zaboravljenog skladatelja, no po brojnim napjevima vrlo prisutnog u hrvatskoj liturgijskoj glazbi. Tako se nakon suradnje s fra Jurom i još nekolicinom Leščanovih suvremenika došlo do brojnih informacija te pronalaska još nekih Leščanovih rukopisnih partitura i fotografija što je uvelike doprinijelo realizaciji

*Radostan susret fra Jure i dirigentice zbora
Ivane Senjan*

Župnik i pjevači zbora „Georgius“ Župe sv. Jurja Đurđevac ispred oltara Gospe Sinjske

projekta „U spomen na Matu Leščana“. Inače, obilježavanje obljetnice rođenja i smrti Mate Leščana održano je u njegovom rodnom gradu Đurđevcu, 11. prosinca 2021. godine a cjelokupan projekt objedinio je izdavanje biografske publikacije „U spomen na Matu Leščana“ te digitalnog albuma Leščanovih skladbi „Hvali, dušo moja!“, promociju u televizijskim i radio emisijama, održavanje stručno-znanstvenog skupa, nastupe đurđevačkih ansambala s Leščanovim skladbama te koncert „In memoriam Mato Leščan“ koji su u crkvi sv. Jurja izveli priznati splitski umjetnici sopranistica Marija Buzdovačić Peručić i orguljaš Andro Čalo.

S obzirom na to da mješoviti zbor „Georgius“ župe Sv. Jurja mučenika iz Đurđevca vodi upravo Ivana Senjan a članovi zbora su intenzivno sudjelovali u spomenutom projektu, došlo je do ideje da se ove dvije župe ponovno povežu te da se po prvi puta organizirano hodočasti iz Đurđevca u Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske. Tako su 18. i 19. lipnja 2022. godine pjevači župnoga zbora „Georgius“ predvođeni župnikom vlč. Tomislavom Leskovarom

posjetili Svetište, a svojim pjevanjem nedjeljne svete mise u 10 sati zahvalili su Gospi za sva dobra koja su primili. Srdačno gostoprimstvo fra Jure Župića, č. s. Jelene Mijić, gvardijana fra Ante Čova i župnika fra Perice Maslaća te pjevanje zbora na euharistijskom slavlju i to uz zvuke orgulja na kojima je svirao i prof. Mato Leščan, ostavilo je na ove hodočasnike svakako veliki dojam te raspalmsalo želju za ponovnim dolaskom ali i susretom sinjskih crkvenih pjevača u gradu Đurđevcu.

Ivana Senjan

Gostoprimstvo i zahvala

„Pelješki most“ blagoslovljen i predan putnicima

Sva su sredstva društvenoga priopćavanja opširno obavijestila javnost da je „Pelješki most“, veliki građevinski, privredni i društveni pothvat i uspjeh, konačno završen, blagoslovljen i otvoren za sve putnike, uz predstavnike državnoga vrha i brojne sudionike iz Domovine i inozemstva,

u svečanosti radosti i ponosa sudjelovao je i mons. Roko Glasnović, biskup dubrovački, koji je blagoslovio novi Most. U toj divnoj prigodi zvona svih crkva u Dubrovačkoj biskupiji svečano su „slavila“. I zvona sa zvonika Svetišta Gospe Sinjske pridružila su se tomu veličanstvenom svenarodnom slavlju...

VIII. hodočašće Hrvatske vojske i policije

Već osmi put hrvatski vojnici, policajci, branitelji i vatrogasci hodočastili su u Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske. Bilo je to u petak, 29. VII. 2022. U 10,30 sati svi su u procesiji ušli u Crkvu, a sv. misu s brojnim koncelebrantima predvodio je mons. dr. Jure Bogdan, biskup, koji je održao prigodnu propovijed i izmolio hodočasničku posvetnu molitvu.

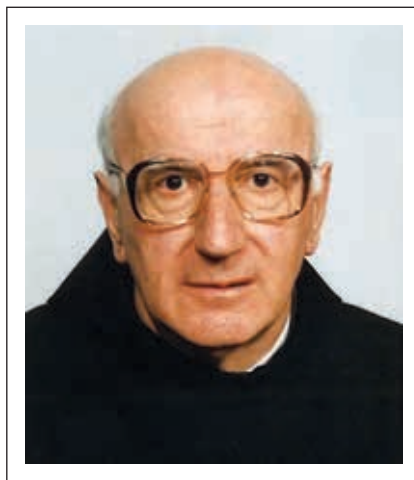

Preselio se u nebesku domovinu fra Karlo Bašić

U nedjelju 10. srpnja 2022. u bolnici u Splitu preminuo je fra Karlo Bašić, član samostanske Samostana Gospe Sinjske. Utorak 12. srpnja, u crkvi Gospe Sinjske održan je posljednji ispraćaj na kojem su se okupila subraća franjevci, rodbina i župljani Župe Gospe Sinjske. Na fra Karlovom ispraćaju okupilo se preko 70 franjevacu i druge braće svećenika te 80-ak časnih sestara i bogoslova. Sprovodnu misu za pokojnog fra Karla predvodio je fra Marko Mrše provincijal Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja u Splitu, uz koncelebraciju fra Ante Čove gvardijana i upravitelja Svetišta Gospe Sinjske, fra Joska Kodžomana ravnatelja Sjemeništa i Franjevačke klasične gimnazije u Sinju, don Darka Poljaka nećaka pokojnog fra Karla, don Stipe Ljubasa dekana Cetinskog dekanata te još 61 svećenika. Za vrijeme misnog slavlja pjevao je Mješoviti zbor Svetišta Gospe Sinjske pod ravnanjem mo. fra Jure Župića i s. Jelene Mijić. Sprovodne obrede na groblju Sv. Frane predvodio je gvardijan fra Ante Čovo.

Fra Karlo je rođen 19. siječnja 1936. godine na Suhaču – Sinj, od oca Nikole i majke Marije r. Janković. Četverogodišnju osnovnu školu pohađao je u Karakašici, a Franjevačku klasičnu gimnaziju tijekom

osam godina (1947. – 1955.) u Makarskoj, Sinju i Zagrebu. U novicijat je stupio 15. srpnja 1952. na Visovcu, gdje je položio i prve redovničke zavjete 16. srpnja 1953. godine. Teologiju je studirao u Zagrebu i Makarskoj gdje je 1962. i diplomirao. Tijekom teološkog studija u Makarskoj položio je svečane zavjete. Godine 1961. zaređen je za đakona u Makarskoj, za svećenika u Splitu, a mladu misu proslavio je iste godine u Sinju. Nakon mlade mise povjerena mu je služba župnog upravitelja Župe Plina, na kojoj je ostao godinu dana, a godinu dana bio je župni pomoćnik u Metkoviću. Nakon toga fra Karlov životni put kreće drugim smjerom, ulazi u nastavničke odnosno profesorske vode. Prije odlaska na studij (1963. – 1964.) godinu dana bio je nastavnik na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju. Godine 1964. upisuje studij francuskog i njemačkog

jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kroz to je vrijeme kao student romanistike i germanistike boravio i u Münsteru, Münchenu i Strasbourgu. Diplomirao je u Zagrebu 1971. godine. Cijeli svoj redovnički i svećenički život proveo je u Samostanu Gospe Sinjske u Sinju, a od 1971. do 2005. godine djelovao je kao profesor na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji. Predavao je prvenstveno njemački jezik, neko vrijeme latinski i francuski. Uz to je u dva navrata (9 godina) bio ravnatelj Franjevačke klasične gimnazije i šest godina zamjenik ravnatelja (u dva navrata).

Fra Karlo je uz svoj profesorski posao vrlo rado odlazio na pastoralnu ispomoć svima onima koji su ga pozivali, kako u domovini tako i u inozemstvu, posebice u Njemačkoj, na što se rado odazivao i rado nastupao pred Božjim narodom i navješćivao mu i tumačio Božju riječ sve dok su mu fizičke i umne snage to dopuštale.

Neka ga Nebeski Otac nagradi za svjedočenje Njegove milosrdne ljubavi među braćom i sestrama i neka ga primi u svoj nebeski zagrljaj.

Počivao u miru Božjem.

Četverosmjerka 17x23 - Velika Gospa

DESNO:

ACETAT, ASONANCA, BETONIRATI, GEZA,
IGOR, KAL, KMICA, LADO, LOJ, LUČ,
MLAKA, MOZAMBIK, OKUSITI, RS, SEC,
STAV, ŠR, TARIONIK, TRETIRANJE.

LIJEVO:

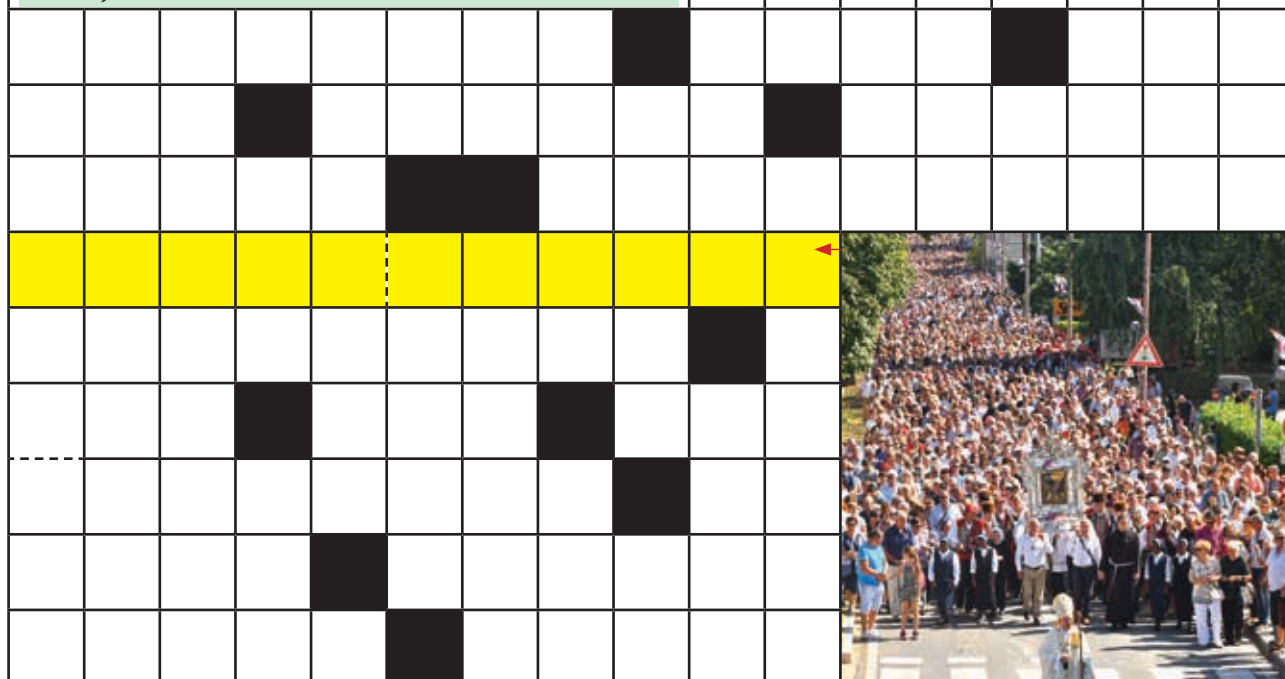
AMELIA, APOEN, ARO, ATIČANKA, CAPRI,
ENA, FE, IRANKA, LAKEJ, LEC, MALTER,
OROZ, RZAJ, SMODLAKA, ŠMICER, TIŠLER,
TOM, TRAG, UZI.

DOLJE:

AKE, AKT, ARENA, BATALI, COT, DRAGICA,
ID, KALCIJ, KOMIČARKA, KOMPRESOR,
MARIJANSKO SVETIŠTE, MLIN, NOA, ORMA,
SIBINJ, SVEMIRCI, ŠKRAPA, TLO, UMAKATI.

GORE:

ATONALITET, CM, ELA, ENO, EO, GAF,
IGRAČ, IZA STAKLA, KE, LASTOVO, MELEM,
NAOR, PROCESIJA, RAUL GONZALEZ, RE,
ŠTUR, TARIK AZIZ.

AUTOR: MATE IVANDIĆ

RJEŠENJE

.	M	O	Z	A	M	B	I	K
.	A	N	E	.	L	A	D	O
.	R	E	L	Š	I	T	.	M
.	I	.	A	K	N	A	R	I
.	J	A	Z	R	.	L	U	Č
.	A	K	N	A	Č	I	T	A
.	N	E	O	P	A	.	Š	R
.	S	.	G	A	R	T	.	K
.	K	A	L	.	G	E	Z	A
.	O	K	U	S	I	T	I	.
.	S	T	A	V	.	I	Z	U
.	V	.	R	E	T	L	A	M
.	E	F	.	M	L	A	K	A
.	T	A	R	I	O	N	I	K
A	K	A	L	D	O	M	S	.	I	G	O	R	.	O	R	A
L	O	J	.	R	E	C	I	M	Š	.	A	C	E	T	A	T
K	M	I	C	A	.	.	B	E	T	O	N	I	R	A	T	I
A	P	S	O	G	A	K	I	L	E	V
T	R	E	T	I	R	A	Nj	E	.	O
S	E	C	.	C	E	L	.	M	O	T
A	S	O	N	A	N	C	A	.	R	S
Z	O	R	O	.	A	I	L	E	M	A
I	R	P	A	C	.	J	E	K	A	L

Nove knjige

Kačić, zbornik, Split, 2019.-2020., br. 52-53, str. 360. Iz sadržaja: Nicejski koncil, Zadarski sveci, Ban Josip Jelačić, Jadransko pitanje i Rapalski ugovor i drugi članci. Narudžbe: Kačić, A. Stepinca 1, 21230 Sinj.

